

Финална евалуација

Програм

Локалне иницијативе за повећање социјалне
укључености и смањење сиромаштва

Период 16. јул 2015. године – 16. јул 2016. године

Октобар 2016. године

ТИМ
ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ
И СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА

Финална евалуација

Програм Локалне иницијативе за повећање социјалне укључености и смањење сиромаштва

Припремила:

Александра Лакићевић Добрић

Напомена: Ова публикација не представља званичан став Владе Републике Србије. Сви појмови употребљени у публикацији у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

Влада
Републике
Србије

ТИМ
ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ
И СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

ПОДРШКА: Израда публикације омогућена је средствима Швајцарске агенције за развој и сарадњу у оквиру пројекта „Подршка унапређењу процеса социјалног укључивања у Републици Србији“

САДРЖАЈ

1.	Програм локалне иницијативе (ЛИП) 2015/2016	4
2.	Главни налази евалуације ЛИП програма.....	6
3.	Методологија	8
4.	Оствареност специфичних циљева и резултата ЛИП програма.....	11
4.1.	Општи поглед на реализацију планираних активности.....	11
4.2.	Оствареност специфичног циља 1 и очекиваних резултата	12
4.2.1.	Преглед активности	12
4.2.2.	Ефекти.....	15
4.2.3.	Оствареност специфичног циља	16
4.3.	Оствареност специфичног циља 2 и 3 и очекиваних резултата	16
4.3.1.	Преглед активности	16
4.3.2.	Ефекти.....	19
4.3.3.	Оствареност специфичног циља 2	26
4.3.4.	Оствареност специфичног циља 3	26
4.4.	Оствареност специфичног циља 4 и очекиваних резултата	27
4.4.1.	Преглед активности	27
4.4.2.	Ефекти.....	28
4.4.3.	Оствареност специфичног циља 4	29
4.5.	Оствареност специфичног циља 5 и очекиваних резултата	29
4.5.1.	Преглед активности	29
4.5.2.	Ефекти.....	32
4.5.3.	Оствареност специфичног циља 5	33
5.	Управљање ЛИП програмом	33
5.1.	Сарадња са Тимом за социјално укључивање и смањење сиромаштва	33
5.2.	Локална партнерства – подељено лидерство јавног и цивилног сектора	35
5.3.	Циљне групе	37
5.4.	Изазови	39
5.5.	Одрживост	40
6.	Препоруке за унапређење имплементације Програма	42
	ПРИЛОГ 1 - Опис локалних иницијатива у ЛИП 2015-2016. година	45

1. Програм локалне иницијативе (ЛИП) 2015/2016

Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије (*Social Inclusion and Poverty Reduction Unit - SIPRU*), уз подршку Швајцарске агенције за развој и сарадњу (SDC) спровео је Програм локалне иницијативе за повећање социјалне укључености и смањење сиромаштва (ЛИП) у периоду јул 2015 - јул 2016. година. Програм је посебно формулисан тако да допринесе ефикасном остваривању Исхода 2 – Стратешки оквир на локалном нивоу је усклађен са принципима социјалног укључивања пројекта „Подршка унапређењу процеса социјалног укључивања у Републици Србији“.

Циљ Програма локалне иницијативе је да подржи развој и спровођење локалних акција које су у складу са препорукама и правцима деловања дефинисаним у Другом националном извештају о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији за период 2011-2014. године, у областима - запошљавање, рурални развој, образовање, социјална заштита, здравство, социјално становање и родна равноправност и родно засновано насиље.

Сврха ЛИП програма је да подржи партнерства организација цивилног друштва и јединица локалних самоуправа, која су значајна за креирање, спровођење, праћење и евалуацију стратешког и законодавног оквира у областима важним за социјално укључивање и смањење сиромаштва и сарадњу са другим релевантним актерима из јавног, приватног и цивилног сектора, на локалном и регионалном нивоу. ЛИП програм усмерен је унапређење положаја осетљивих друштвених група становништва, а нарочито оних које су најчешће или вишеструко социјално искључене (деца и млади, особе са инвалидитетом, жене, припадници ЛГБТ заједнице, националне мањине, а посебно Роми, затим избегла и интерно расељена лица и азиланти и др.) кроз развој и унапређење интерсекторског приступа.

Поред подршке спровођењу национално дефинисаних праваца деловања за унапређење положаја друштвено осетљивих група становништва на локалном нивоу, Програм локалне иницијативе је за циљ имао да допринесе унапређењу:

- механизма комуникације између представника јавног, приватног и цивилног друштва на нивоу локалних самоуправа;
- локалног правног оквира од значаја за ефективнију употребу локалних буџета за побољшање положаја друштвено осетљивих група;
- процеса планирања за рационалнију приоритизацију мера, програма и активности у тематским областима Програма;
- капацитета локалних актера са циљем успешније апсорпције фондова ЕУ, нарочито Инструмента за претприступну помоћ ЕУ (IPA) и Европског социјалног фонда.

Програм локалних иницијатива у 2015. и 2016. години чине 11 локалних иницијатива у 5 тематских области, које покривају територију 21 јединице локалне самоуправе у три региона у Србији – Јужна и Источна Србија, Шумадија и Западна Србија и Војводина. У табели 1 дат је преглед локалних иницијатива у ЛИП програму 2015/2016. година.

Табела 1. Локалне иницијативе према тематским областима у ЛИП програму

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА				
Реф. број	Назив пројекта	Носилац пријаве (ОЦД)	Партнерска/е локалне самоуправе	Буџет пројекта (ЕУР)
1.	Квалитетна социјална заштита у локалној заједници	Центар за развој грађанског друштва PROTECTA	Пантелеј – Ниш	10,403.00
2.	Изградња програма и унапређења капацитета општине Прешево за развој и одрживо финансирање социјалне заштите	Удружење родитеља деце и омладине са посебним потребама	Прешево	9,995.00
3.	Старији у удаљеним селима	Удружење грађана Лужничке рукотворине -Ж.Е.Ц.	Бабушница	11,960.00
4.	Иницијатива за социјалну укљученост	Удружење грађана "Искра-Лозница"	Лозница	11,988.00
РУРАЛНИ РАЗВОЈ				
Реф. број	Назив пројекта	Носилац пријаве (ОЦД)	Партнерска/е локалне самоуправе	Буџет пројекта (ЕУР)
5.	Локалне иницијативе за рурални развој Бачке	Европски покрет Нови Сад	Бач, Бачка Паланка, Беочин, Тител, Жабаљ, Србобран, Врбас, Бачки Петровац	12,000.00
6.	Рурална акција Пожега - и ја се питам	Удружење форум цивилне акције Форца Пожега	Пожега	11,970.00
7.	РуралНЕТ	Асоцијација за рурални развој Ариља (АРДА) Ариље	Ариље, Бајина Башта, Чајетина и Лучани	11,860.00
СОЦИЈАЛНО СТАНОВАЊЕ				
Реф. број	Назив пројекта	Носилац пријаве (ОЦД)	Партнерска/е локалне самоуправе	Буџет пројекта (ЕУР)
8.	Одрживи развој социјалног становања у граду Ужицу	Ужички центар за људска права и демократију	Ужице	12,000.00
ЗАПОШЉАВАЊЕ				
Реф. број	Назив пројекта	Носилац пријаве (ОЦД)	Партнерска/е локалне самоуправе	Буџет пројекта (ЕУР)
9.	Снага локалних иницијатива за нове послове	Развојни бизнис центар Крагујевац	Кнић	11,969.00
10.	Будућност наше деце зависи од нас	Удружење грађана „Дуга“-Ада	Ада	11,390.00
ОБРАЗОВАЊЕ				
Реф. број	Назив пројекта	Носилац пријаве (ОЦД)	Партнерска/е локалне самоуправе	Буџет пројекта (ЕУР)
11.	Наша деца	Центар за рад са децом, младима и породицом "Врдничак"	Ириг	7,013.00

Детаљнији опис свих локалних иницијатива налази се у прилогу 1.

2. Главни налази евалуације ЛИП програма

У односу на општи циљ ЛИП Програма „Програм локалних иницијатива има за циљ да кроз унапређење капацитета релевантних актера у локалним заједницама унапреди процес социјалног укључивања и смањења сиромаштва у складу са препорукама Другог националног извештаја о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији“ на основу целокупне анализе реализованих активности и анализе ефекат активности, остварености специфичних циљева и очекиваних резултата **можемо закључити да је општи циљ ЛИП Програма 2015-2016. година остварен.**

У прилог овој тврдњи изнећемо неколико кључних налаза који се намећу из анализе.

- ✓ Унапређен је степен информисаности и свести грађана, циљних група, крајњих корисника и актера из јавног, цивилног и приватног сектора о темама и положају друштвених група којима се баве локалне иницијативе, као и значаја и разумевање међусобних улога у процесу имплементације националних приоритета у области социјалног укључивања и смањења сиромаштва. У ту сврху су мобилисани најразличитији комуникацијски канали, уз врло иновативне примере приближавања информација и услуга заинтересованим грађанима. Избор комуникацијских канала прилагођен могућностима одређених друштвених група. Као резултат, јавност, циљне групе и корисници су сензибилисани и оснажени и заузели су противнији и конструктивнији став у остваривању својих права, а локалне службе су отвореније и приближиле су услуге својим грађанима. Важан ефекат је да је повећано поверење грађана у локалне политике и службе, што је оставља простор за веровање да ће и очекивања заинтересованих страна од локалних политика и власти бити већа.
- ✓ Кроз консултативни процес унапређен је правни оквир за ефективнију употребу средстава на локалном нивоу, као и процес планирања мера и активности од значаја за смањење сиромаштва и социјално укључивање. Према збирној евиденцији одржаних скупова у оквиру ЛИП програма **одржано је 76 скупова, на којима је учествовало 1.403 релевантних учесника.** Скупови су били прилика да се представе национални приоритети у одређеним тематским областима, анализира ситуација у локалној заједници, успостави дијалог између релевантних локалних актера јавног, цивилног и приватног сектора и продискутују проблеми, формулишу правци развоја локалних политика и мера које су релевантне за унапређење положаја осетљивих друштвених група. Доминантну већину скупова одликује добар одзив и партиципација представника релевантних локалних институција и организација, (често из различитих сектора - социјална заштита, запошљавање, образовање), представника невладиног и бизнис сектора, као и представника различитих осетљивих друштвених група. Квалитет скупова је оцењен на високом нивоу, међутим оно што је важније је да је велики број учесника изразио задовољство да се на овај начин приступило дискутовању, отварању тема и дефинисању локалних политика, мера и акција важних за социјално укључивање и смањење сиромаштва и да се остварило умрежавање локалних актера. **Број одржаних скупова и разматраних тема указује на велики потенцијал и снагу локалних иницијатива да мобилишу релевантне актере и донесу утемељене и значајне промене локалних политика.**

Настала промена као и потенцијал за будућу промену материјализован је кроз следеће резултате:

- **Усаглашено је 13 предлога** локалних аката, предлога унапређења стратешких и акционих докумената и иницијатива за унапређење положаја осетљивих друштвених група
- **Усвојено је 8 локалних докумената** - 2 стратешка документа, 6 одлука и 2 правилника за спровођење унапређених секторски политика
- **Формирано је 15 нових локалних институционалних аранжмана** - радних група, тела, локалних интерсекторских мрежа и партнерстава које су у мандату имале креирање локалних политика и мера, неке и спровођење и праћење
- **Усаглашено је 12 листа приоритетних мера и активности** у различитим секторским областима које су усмерене на унапређење социјалне укључености и смањење сиромаштва
- **Финансијска обавеза** за мере и политике социјалног укључивања и смањења сиромаштва **настала је трећини укључених локалних самоуправа у ЛИП програм** - у 8 општина, а буџетска издвајања су повећана током трајања ЛИП програма у 6 општина.
- Многобројни су меки ефекти ЛИП програма који представљају драгоцен улог за будуће иницијативе. Ови ефекти огледају су кроз настанак нових идеја и иницијатива, унапређеној интерсекторској сарадњи и новим партнерствима јавног, приватног и цивилног сектора, остварена је међуопштинска сарадња, локалне самоуправе су приближиле услуге грађанима и постале ефикаснији и транспарентнији сервис за грађане, локалне ОЦД су подигле сопствене капацитет и препознате су као озбиљни партнери општинама и за будуће иницијативе.
- ✓ Повећани су капацитети локалних актера за коришћење ЕУ фондова - **17 пројеката према ЕУ методологији је развијено** (11 је кандидовано у предселекцији, очекују се резултати, 6 је одобрено и неки су у имплементацији или су реализовани).
- ✓ Скупови размене искуства су изузетно важан и плодотворан сегмент ЛИП програма. Свакако најистакнутији ефекат је да је скуповима размене искуства **обухваћено четвртина општина у Србији**. Одржано је 9 скупова размене искуства међуопштинског карактера и 1 радна посета међуопштинског карактера. Скупови размене искуства су били добра прилика да се добре праксе које су успостављене кроз реализацију ЛИП програма пренесу на друге гостујуће локалне самоуправе – нпр. инсистирање на консултативном процесу доношења локалних аката или унапређења правног и стратешког оквира, партиципација циљних група, пилотирање одређених модела подршке, сарадња са организацијама цивилног друштва на развоју политика и мера, итд. Када се томе придода чињеница да су скупови били промишљено и квалитетно организовани, са учешћем различитих актера из јавног, приватног и цивилног сектора, оцена је да су донели су значајно професионално оснаживање кроз колегијалну размену између локалних самоуправа, али и локалног и националног нивоа. Овај механизам омогућава праћење реализовања националних приоритета и њихово преливање на локални ниво, идентификовање пракси, добрих и лоших, изазова и начина решавања, те генерисање знања за даљи утицај и унапређење националних политика, приоритета и мера.

Локалне иницијативе истакле су значај подршке Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва кроз ЛИП програм током реализације локалних иницијативе, а будући да оцењују Тим

за социјално укључивање и смањење сиромаштва као професионални ауторитет за политике смањења сиромаштва и социјалног укључивања, сматрају га важним националним партнером у погледу даљег заступања и утицаја на доношење одлука на локалном и националном нивоу, као ресурс знања и умрежавања, и као експертски ресурс за унапређење локалних секторских политика.

Када се настала промена и потенцијал који је креиран за даље промене стави у изазован контекст друштвено-економског тренутка у Србији, чији је кратак преглед дат на почетку рада, намећу се два кључна закључка, прво, ефекат настале промене је далеко већи и значајнији у делу друштвено одговорног деловања заједница и подстицаја за унапређење положаја осетљивих друштвених група, и друго, да постоји потреба за овом врстом подршке локалним самоуправама због суженог простора и капацитета за деловање да се одговори на потребе друштвено осетљивих група.

У овом делу сажет је преглед настале позитивне промене или стварања потенцијала за промене кроз ЛИП програм за унапређивање политика социјалног укључивања и смањења сиромаштва на локалном нивоу. Наравно, као што ће бити приказано током анализе, на том путу остваривања промене су и локалне иницијативе и Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва наилазили на изазове, а и идентификован је простор за унапређење следећег циклуса ЛИП програма.

3. Методологија

Сврха евалуације ЛИП програма је да подржи и информисе све релевантне актере и доносиоце одлука који су укључени у дизајн, имплементацију и праћење политика социјалног укључивања и смањења сиромаштва о релевантности, ефективности, ефикасности и одрживост ЛИП програма, као механизма за подршку спровођењу националних циљева социјалног укључивања и смањења сиромаштва на локалном нивоу. Сврха је да се идентификују изазови и слабости, али и фактори који су довели до успеха локалних иницијатива. Такође, овај извештај треба да унапреди и отвори професионални дијалог пре свега националног и локалног нивоа о политици социјалног укључивања и смањења сиромаштва и да омогући размену и дискусију између различитих актера. Препоруке које проистичу из искуства имплементације ЛИП програма би требало да послуже у даљем промишљању наставка, проширењу или унапређењу ЛИП програма.

У том смислу посебни циљеви евалуације су:

1. **Процена ефективности ЛИП програма** – процена остварености општег и специфичних циљева и очекиваних резултата ЛИП;
2. **Процена ефикасности** – у којој мери управљање ЛИП програмом и локалним иницијативама обезбеђује правовремено остваривање резултата и коришћење ресурса;
3. **Процена одрживости** – у којој мери су остварени резултати одрживи;
4. **Идентификовање изазова и примера добре праксе** у ЛИП програму;
5. **Дефинисање препорука** за укључене актере у ЛИП програм.

Основни приступ евалуације је усмереност на праћење остварености специфичних циљева и очекиваних резултата ЛИП програма, у односу на дефинисане индикаторе, табела 2.

Табела 2. Општи циљ, специфични циљеви, очекивани резултати и индикатори ЛИП програма

ОПШТИ ЦИЉ: Програм локалних иницијатива има за циљ да кроз унапређење капацитета релевантних актера у локалним заједницама унапреди процес социјалног укључивања и смањења сиромаштва у складу са препорукама Другог националног извештаја о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији.	
СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 1: Унапређење информисаности релевантних локалних актера и грађана о темама и питањима од значаја за разумевање међусобних улога у процесу имплементације националних приоритета у области социјалног укључивања и смањења сиромаштва.	ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ: А. Подигнут ниво информисаности локалних актера из јавног, приватног и цивилног друштва о националним приоритетима у области социјалног укључивања и смањења сиромаштва и њиховим улогама у процесу реализације. В. Повећан ниво информисаности грађана о правима на услуге и мерама материјалне подршке, који су гарантовани релевантним законима и локалним одлукама у одабраној тематској области. ИНДИКАТОР: А. Организација најмање 2 јавна догађаја (јавна дебата, округли сто, конференција...) на територији локалне самоуправе која је партнер на пројекту. В. Информисање грађана о правима и мерама кроз локалне и регионалне медије и јавне скупове и презентације, путем унапређења транспарентности званичних интернет презентација локалне самоуправе и ресорних институција.
СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 2: Унапређење правног оквира за ефективнију употребу средстава на локалном нивоу намењених социјалном укључивању и смањењу сиромаштва.	ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ: Унапређен локални правни оквир од значаја за остваривање права на услуге и мере материјалне подршке у надлежности локалне самоуправе, које се финансирају средствима из локалног буџета. ИНДИКАТОР: Кроз консултативан процес Дефинисан предлог за унапређење и усвајање нових општих правних аката (одлука, правилника и сл.) од значаја за остваривање права грађана/ки у одабраној тематској области кроз консултативни процес са релевантним актерима
СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 3: Унапређење процеса планирања мера и активности од значаја за смањење сиромаштва и социјално укључивање на локалном нивоу у одабраној тематској области.	ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ: На основу консултативног процеса и стратешких докумената, на националном и локалном нивоу је дефинисана листа приоритетних мера у изабраној тематској области. ИНДИКАТОР: Дефинисана листа пројеката „социјалне инфраструктуре“ у партнерској општини за одабрану тематску област кроз консултативни процеса са релевантним актерима (нпр. анкете, фокус групе,...)
СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 4: Јачање апсорпционих капацитета локалних актера за коришћење ЕУ фондова.	ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ: На оквиру сваког одобреног пројекта израђен најмање један предлог пројекта од значаја за унапређење социјалног укључивања и смањење сиромаштва у јединици локалне самоуправе, у складу са ЕУ методологијом. ИНДИКАТОР: Израда најмање једног предлога пројекта у складу са ЕУ методологијом.
СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 5: Размена искустава у креирању и имплементацији локалних политика релевантних за социјално укључивање и смањење сиромаштва.	ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ: У оквиру сваког пројекта организован је скуп у циљу размене искустава у креирању и имплементацији локалних политика од значаја за унапређење социјалног укључивања и смањења сиромаштва на нивоу локалних заједница. ИНДИКАТОР: Организација скупа размене искустава (тзв. peer-review скупа) у вези са тематским областима покривеним пројектима.

Референтни оквир за квалитативну анализу кључних продуката локалних иницијатива (одлука, стратегија, водича, препорука и сл.) чине индикатори у табели 3.

Табела 3. Индикатори квалитета процеса и кључних продуката ЛИП програма

ИНДИКАТОРИ:

- ✓ Релевантност - за остваривање постављених циљева локалних иницијатива
- ✓ Партиципативност – резултат је консултативног и партиципативног процеса свих релевантних актера
- ✓ Стручност - стручно вођен процес уз обезбеђивање коментара и допуна од релевантних актера

У односу на постављени циљ и оквир евалуације, сачињени су стандардизовани инструменти за прикупљање података и праћење остварености индикатора и то:

- евалуациони упитник за састанке-скупове;
- евалуациони упитник за обуке и семинаре;
- извештај са скупа-састанка;
- извештај са обуке;
- формат кварталног наративног извештаја о напретку;
- формат финалног извештаја;
- водич и питања за евалуацију – фокус групе и интервјуи.

Методологија се заснива на квалитативној анализи примарних и секундарних извора података. Квалитативна анализа обухватила је:

- анализу кварталних извештаја о напретку, финалних извештаја, извештаја са скупова и обука, радионица, промотивног материјала, продуката локалних иницијатива и др.
- фокус групе са координаторима пројеката, партнерима и организацијама сарадницима и циљним групама - учесници фокус групе.
- интервју са координаторком ЛИП - Иреном Латиновић и интервју са менаџером Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Иваном Секуловићем.

Мањкавости у извештавању локалних иницијатива донекле су отежале систематизацију података о активностима, резултатима и продуктима, али процена је да нису у већој мери утицали у оцени остварености циљева, кључне налазе и препоруке за целину ЛИП програма. Озбиљнију тешкоћу приликом анализе је представљало различито дефинисање индикатора појединачних локалних иницијатива, који су негде дефинисани као процесни, негде резултатски, негде уситњено дефинисани на нивоу активности и броја учесника активности. Чешће су коришћени квантитативни индикатори него квалитативни. Ова ситуације у анализи је превазиђена руковођењем индикаторима на нивоу ЛИП програма. Уједно ово је препорука да је у следећим циклусима потребно прецизније поставити оквир за дефинисање индикатора локалних пројеката.

4. Оствареност специфичних циљева и резултата ЛИП програма

4.1. Општи поглед на реализацију планираних активности

Активности локалних иницијатива у оквиру ЛИП програма су груписане према остваривању специфичних циљева, што је усмерено самим дизајном ЛИП програма. Планиране активности су врло разноврсне и у складу са очекивањима обухватају: најразноврсније активности промотивног деловања које је усмерено ка широј јавности и циљним групама, формирање радних група, мрежа, партнерстава и других тела на локалном нивоу за постизање жељених промена, организацију консултативних састанака, округлих столова, трибина, као и фокус група и анкета са представницима циљних група и корисника ради формулисања предлога одлука и других локалних документа и дефинисања приоритета мера и активности на локалном у циљу побољшања живота друштвено осетљивих и маргинализованих група, организацију међуопштинских скупова размена искуства, обуке, као и припрему предлога пројеката у складу са ЕУ методологијом.

Општим увидом у реализацију активности, у односу на планиране у ЛИП програму, на основу достављених наративних извештаја локалних иницијатива, може се констатовати да су скоро све кључне активности и реализоване. Једини изузетак је *Локална иницијатива за рурални развој Бачке*, чији је носилац Европски покрет Нови Сад, где је одобрен анекс уговора, којим је трајање пројекта продужено и превазилази трајање ЛИП програма.

Остале локалне иницијативе су спровеле све планиране активности, а у договору са Тимом за социјално укључивање и смањење сиромаштва долазило је до прилагођавања и промена током процеса имплементације пројеката (временско померање реализације активности, модификација буџетских линија и модификација садржаја активности), што је допринело ефикаснијој и ефективнијој реализацији активности ка остваривању циљева локалних иницијатива, а тиме и ЛИП програма у целини.

У следећим одељцима приказане су главне активности реализоване током ЛИП програма, док је у односу на фокус ове анализе, дата оцена да ли су реализоване активности довеле до жељене промене, односно у којој мери су допринеле или оствариле очекиване резултате и циљеве ЛИП програма.

У оцену остварености циљева и резултата ЛИП програма, пројекат *Локална иницијатива за рурални развој Бачке* није укључен. Овај приступ је условљен чињеницом да остваривање циљева и резултата ове локалне иницијативе није очекивано током ЛИП програма, услед померања рокова за њихово остваривање који се не поклапају са крајем ЛИП програма. С друге стране, активности и постигнућа ове локалне иницијативе су приказани у збирним табелама, ради прегледа остварених резултата до краја ЛИП програма.

За лакше праћење остварености циљева локалних иницијатива у ЛИП програму, сачињен је збирни преглед остварености циљева сваке појединачне локалне иницијативе у односу на резултате и индикаторе из њихових предлога пројекта. Важно је напоменути да су неке локалне иницијативе поставиле нешто више резултате у односу на очекивани резултат специфичног циља ЛИП програма, и о томе ће бити напомена у одговарајућим целинама које следе.

4.2. Оствареност специфичног циља 1 и очекиваних резултата

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 1:

Унапређење информисаности релевантних локалних актера и грађана о темама и питањима од значаја за разумевање међусобних улога у процесу имплементације националних приоритета у области социјалног укључивања и смањења сиромаштва.

ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТИ:

- А. Подигнут ниво информисаности локалних актера из јавног, приватног и цивилног друштва о националним приоритетима у области социјалног укључивања и смањења сиромаштва и њиховим улогама у процесу реализације.

ИНДИКАТОР:

Организована најмање 2 јавна догађаја (јавна дебата, округли сто, конференција...) на територији локалне самоуправе која је партнер на пројекту.

- В. Повећан ниво информисаности грађана о правима на услуге и мерама материјалне подршке, који су гарантовани релевантним законима и локалним одлукама у одабраној тематској области.

ИНДИКАТОР:

Информисани грађани о правима и мерама кроз локалне и регионалне медије и јавне скупове и презентације, путем унапређења транспарентности званичних интернет презентација локалне самоуправе и ресорних институција.

4.2.1. Преглед активности

У циљу подизања степена информисаности, подизању свести и осетљивости јавности/грађана, и релевантних локалних актера о националним приоритетима Другог националног извештаја о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва, локалним пројектима, и значајним темама за унапређење положаја друштвено осетљивих група којима се баве локалне иницијативе, планиране су различите активности и оне скупно обухватају промотивне активности, округле столове, презентације, јавне дебате, конференције отварања, и понека обука и састанци, и сл.

У овом делу издвојен је пре свега преглед промотивних активности које су окренуте ка информисању актера из различитих сектора и грађана о правима и мерама подршке у тематским областима које покрива ЛИП програм. Преглед осталих скупова, иако су такође покривале овај циљ приказан је у следећим одељцима, јер је су ти скупови у својој суштини били више окренути остваривању других циљева ЛИП програма. Циљ оваквог приступа је да се сумирају на бољи начин утисци и ефекти одређених група активности у односу на специфичне циљеве ЛИП програма, што другачије не би било изводљиво, јер су и локалне иницијативе на различите начине структурисале имплементацију својих пројеката.

Све активности, извештаји и резултати су садржали информацију да програм Локалне иницијативе за повећање социјалне укључености и смањење сиромаштва реализује Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије уз финансијску подршку Швајцарске агенције за развој и сарадњу.

- ✓ Најзаступљенији канал комуникације и подизања информисаности јавности је заступљеност у локалним штампаним медијима (ређе у националним медијима), и локалним и регионалним радио и ТВ емисијама. Све локалне иницијативе су имале објављене чланке или вести у локалним и регионалним штампаним медијима. Локална иницијатива из Бабушнице је вести пласирала и у дневним листовима Вечерње новости, Политика и агенцији Тањуг.
- ✓ Велика већина локалних иницијатива је имала прилоге и вести на локалним и регионалним ТВ станицама, док је *Рурална акција Пожега - и ја се питам* остварила континуирану сарадњу са ТВ Пожега, те је тема унапређење искоришћености подстицаја за рурални развој и пољопривреду и подизање знања о ИПАРД фондовима била редовна тема на ТВ Пожега.
- ✓ Скоро половина локалних иницијатива је учествовала у радијским емисијама. У Иригу су реализоване три специјализоване радијске емисије *Наша деца*, по истоименој локалној иницијативи у Иригу, и две емисије *„Сметња није сметња“* уз учешће родитеља деце са сметњама у развоју.
- ✓ Локална иницијатива *Одрживи развој социјалног становања у граду Ужицу* је урадила специјализовану ТВ емисију *„Изазови социјалног становања града Ужица“*, која је емитована на ТВ5.
- ✓ У Книћу нема локалних медија (штампа, радио, ТВ) стога су ови канали комуникације мање коришћени, догађаји су били пропраћени на медијима из Крагујевца, који они нису видљиви у Книћу.
- ✓ Нешто више од половине локалних иницијатива је поставило информације о пројекту, најважније вести и кључне теме на веб страницама партнерских општинама, док је већина локалних иницијатива постављала вести на веб страници организације, носиоца пројекта. У мањој мери, информација о циљевима локалних иницијатива и активностима је постављена и на веб страницама сарадничких организација.
- ✓ Осим традиционалних медија и веб портала релевантних локалних институција, изузетно је мала искоришћеност друштвених мрежа, фејсбука, твитера, инстаграма, јутјуба, линкедина, које имају велики утицај на подизање свести ширих група становништва. Локална иницијатива у Лозници отворила је страницу на фејсбуку Иницијатива за социјалну укљученост. *Локална иницијатива за рурални развој Бачке*, поред фејсбука, извештава и коришћењу твитера. Фејсбук се користио и у Нишу, док су активности локалне иницијативе у Ужицу праћене на фејсбук страници града Ужица. Занимљиво је да нпр. локална иницијатива *Будућност младих зависи од нас*, не извештава о коришћењу ресурса друштвених мрежа у смеру приближавања младима, што би могао бити начин за анимирања већег броја младих за укључење у пројекат.
- ✓ Готове све локалне иницијативе су штампале информативне материјале – попут лифлета, флајере о пројектима или мерама подршке, информаторе, плакате и др. Општина Пантелеј је урадила *Водич кроз права и услуге социјалне заштите у граду Нишу*, АРДА је урадила брошуру о *Подстицајима у пољопривреди и руралном развоју* за четири партнерске општине. Информатор за родитеље *Како до остваривања права из области образовања, социјалне и здравствене заштите* направљен је у општини Ириг. У Пожеги је урађен лифлет са информацијама о актуелним субвенцијама за 2016. годину.
- ✓ Уличне или друге локалне акције и обележавање светских дана за маргинализоване групе као непосредан вид комуникације и укључивања корисника и јавности су у мањој мери

заступљене, а реализоване су у Прешеву, Иригу и Лозници. Локална иницијатива у Прешеву је узела учешће у хуманитарној акцији прикупљања помоћи за мигранте и реконструкцији игралишта у оближњем селу и обележили су дан особа са Дауновим синдромом. Ириг је организовао велики број хуманитарних акција, уличних акција и наградних конкурса за ученике из осетљивих група. Реализоване су хуманитарне акције по одлуци ученичког парламента, уличне акције - исцртавање и писање порука против сиромаштва. У Лозници су обележени Светски дан здравља, Светски дан Рома, Међународни дан борбе против дрога.

- ✓ Непосредна комуникација са крајњим корисницима је такође ређе коришћен вид комуникације. Интензивни и директни контакти „на терену“ кроз састанке у месним заједницама су реализовани у Пожеги, чиме је пружена прилика грађанима из „пасивнијих“ делова општине да се упознају са програмима који су њима намењени, а о којима нису имали никакве или су имали мало информација. У Бабушници је организована посета помоћника општине старачким домаћинствима у три села, што је омогућило непосредан увид у ефекте и реакције корисника услуге и ангажованих геронтодомаћица, што је учврстило основе за планирање наставка услуге у 2016. години. Овај вид комуникације је био присутан и у Книћу услед не постојања медија, кроз организовање инфо дана по месним канцеларијама.
- ✓ На иновативан начин је искоришћен СМС инфо сервис - индивидуализовани канал комуникације и обавештавања регистрованих пољопривредних газдинстава у општинама Ариље, Бајна Башта, Чајетина и Лучани кроз иницијативу РуралНЕТ. База корисника чини близу 1.100 газдинстава којима се прослеђују информације о мерама подршке пољопривреди и руралном развоју. Ова пракса је пренета као пример добре праксе у Пожегу, где СМС инфо сервис за кратко време достигао око 200 корисника.
- ✓ Конференције отварања пројектних активности одржане су у Книћу и Ади. На обе конференције учествовале су релевантни представници јавног сектора (привредни развој, запошљавање, образовање, социјална заштита), приватног и цивилног сектора, као и крајњи корисници - незапослена млада лица. На обе Конференције су учествовали представници Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва који су представили званичне податке о стању запослености, активностима и сиромаштву, налазе и препоруке Другог националног извештаја и Програм реформе политике запошљавања и социјалне политике у процесу придруживања Србије Европској унији.

Прегледом промотивних активности неоспорно је да су мобилисани најразличитији комуникацијски канали, те да има врло иновативних примера приближавања информација и услуга заинтересованим грађанима. Друга карактеристика, је да је избор комуникацијских канала прилагођен комуникационим могућностима одређених група нпр. велики број људи на селима не користи интернет између осталог и због лоше инфраструктуре за интернет, и прибегавало се коришћењу месних канцеларије у селима, у којима је био доступан јавни позив или у директном контакту. Ово јесу одлике примера добре праксе у комуникацији са циљним групама. Врло је убедљив позитиван ефекат ових активности и свакако је препорука да добро промишљене комуникационе стратегије буду део неких будућих локалних иницијатива.

Чини се да је у недовољној мери искоришћен ресурс друштвених мрежа, што је простор за унапређење, уз осмишљавање креативнијих приступа медијским и другим акцијама. Велики утицај

може се постићи организовањем догађаја са јавно угледним појединцима из тих градова и општина. Простор постоји и у интензивнијој организацији модела директних акција са грађанима, или директе комуникације са осетљивим друштвеним групама.

На нивоу целине ЛИП програма, чини се да Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва није довољно комуницирао и представљао постигнућа локалних иницијатива социјалног укључивања и смањења сиромаштва у националним медијима. Поред званичних презентација на националним скуповима, уз заступање и заговарање, треба размотрити у даљем раду да се обезбеди простор у националним медијима о добрим политикама и праксама за социјално укључивање и смањење сиромаштва на локалном нивоу - израда филмова, прилога, гостовање. Поред тога и за Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва важи препорука да се вести о локалним иницијативама интензивније пласирају на друштвеним мрежама.

4.2.2. Ефекти

Сви учесници локалних иницијатива на фокус групама су се изјаснили да су ове активности подигле степен информисаности и свести грађана, циљних група, крајњих корисника и актера из јавног и приватног сектора о темама и положају друштвених група којима се баве локалне иницијативе.

Занимало нас је на основу којих показатеља закључују да су реализоване активности довеле до боље информисаности, промена свести и мобилисања заједнице, осим квантитативних података који су изнети кроз листе учесника и у другим пропратним извештајима активности. Добили смо врло занимљиве одговоре, а који се нису нашли у редовним наративним извештајима:

Александар Милосављевић, заменик председника Градске општине Пантелеј „Водич је објављен на посебном банеру, на интернет страници, како би био највидљивији. Приметан је повећан број захтева за социјалну помоћ, у односу на претходни период. Поред квантитативних показатеља види се и квалитативна промена, јер сада грађани долазе са припремљеном документацијом“.

Гордана Савић, координатор пројекта, Ужички центар за људска права и демократију „имали смо наступ у полусатној радио емисији приликом које смо добили повратну информацију од слушаца да је то тема о којој треба да се прича и да о томе нико није причао до сада, што је по нама позитиван помак“.

Милан Петровић, координатор пројекта, АРДА Ариље „имали смо прилику да видимо објављене резултате Министарства пољопривреде и заштите животне средине, за конкурсе у наводњавању, где је од 800 захтева 190 из ове 4 општине. Далеко да је све само наша заслуга, али јесте неки показатељ.....“

Мирослав Тамбура, координатор пројекта, ФОРЦА Пожега „СМС сервис даје одличне резултате, показало да се више људи из Пожеге, око 30-40% пријавило за субвенције, што је одличан резултат.“

Биљана Пантовић, представница општине Кнић „Приликом расписивања конкурса, је добро што смо организовали инфо дан и помогли заинтересованим лицима да попуне бизнис план. Грађани су осетили да на некога могу да рачунају, и сада је мало другачије гледање на општину. Добро је да се пробудило поверење код грађана.“

4.2.3. Оствареност специфичног циља

Прегледом активности и ефеката промотивних активности, на основу прикупљених података и доказа кроз пројектну документацију и изјаве локалних иницијатива, **специфични циљ 1 ЛИП програма - Унапређене информисаности релевантних локалних актера и грађана о темама и питањима од значаја за разумевање међусобних улога у процесу имплементације националних и локалних приоритета у области социјалног укључивања и смањења сиромаштва, је у потпуности остварен.**

4.3. Оствареност специфичног циља 2 и 3 и очекиваних резултата

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 2:

Унапређење правног оквира за ефективнију употребу средстава на локалном нивоу намењених социјалном укључивању и смањењу сиромаштва.

ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ:

Унапређен локални правни оквир од значаја за остваривање права на услуге и мере материјалне подршке у надлежности локалне самоуправе, које се финансирају средствима из локалног буџета.

ИНДИКАТОР:

Кроз консултативан процес Дефинисан предлог за унапређење и усвајање нових општих правних аката (одлука, правилника и сл.) од значаја за остваривање права грађана/ки у одабраној тематској области кроз консултативни процес са релевантним актерима

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 3:

Унапређење процеса планирања мера и активности од значаја за смањење сиромаштва и социјално укључивање на локалном нивоу у одабраној тематској области.

ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ:

На основу консултативног процеса и стратешких докумената, на националном и локалном нивоу је дефинисана листа приоритетних мера у изабраној тематској области.

ИНДИКАТОР:

Дефинисана листа пројеката „социјалне инфраструктуре“ у партнерској општини за одабрану тематску област кроз консултативни процеса са релевантним актерима (нпр. анкете, фокус групе,...)

4.3.1. Преглед активности

Срж деловања локалних иницијатива је артикулисање потреба, заступање и формулисање унапређених локалних политика за социјално укључивање и смањење сиромаштва кроз консултативан процес и учешће релевантних локалних актера. У циљу унапређења правног оквира за ефективнију употребу средстава на локалном нивоу и процеса планирања мера и активности од значаја за смањење сиромаштва и социјално укључивање, локалне иницијативе су организовале округле столове, консултативне састанке, дебате са грађанима, тематске састанке, стручне трибине, састанке формираних радних група, фокус групе, конференције. Овде ће бити представљен преглед

свих скупова ЛИП програма (за које постоји пројектна евиденција), осим скупова размене искуства и обуке, који су посебно приказани у следећим одељцима.

У целини посматрано, према збирној евиденцији одржаних скупова у оквиру ЛИП програма одржано је **76 скупова, на којима је учествовало 1.403 релевантних учесника** према достављеним извештајима. Локалне иницијативе нажалост нису потпуно ажурно достављале извештаје, тако да је вероватно број скупова, али и учесника и већи. Свакако број није мањи од наведеног, што ово постигнуће чини одличним постигнућем, и указује на велики потенцијал и снагу локалних иницијатива да мобилишу релевантне актере у циљу унапређења квалитета живота друштвено осетљивих група.

Теме, програм, врста скупа, бројност и структура учесника су најчешће прилагођени циљевима скупова. Скупови су били прилика да се представе национални приоритети у одређеним секторским политикама, анализира ситуација у локалној заједници, успостави дијалог између релевантних локалних актера јавног, цивилног и приватног сектора и продискутују проблеми, формулишу правци развоја локалних политика и мера које су релевантне за унапређење положаја социјално осетљивих група у складу са општим циљем сваке локалне иницијативе. Доминантна врста скупова су округли столови и консултативни састанци, потом следе дебате, стручне трибине, друге врсте састанака – фокус групе са циљним групама, састанци новоформираних радних група и других тела, стручне презентације. У зависности од циља скупа и типа скупа, поједини скупови су били намењени или искључиво представницима циљних група, или доносиоцима одлука.

Доминантну већину скупова одликује добар одзив и партиципација представника релевантних локалних институција и организација, (често из различитих сектора - социјална заштита, запошљавање, образовање), представника невладиног и бизнис сектора, као и представника различитих циљних група. Одступања у односу на добар одзив и репрезентативност учесника је било, али су и они током трајања пројекта варирали. У оквиру локалне иницијативе *Квалитетна социјална заштита* општина Пантелеј, на округлим столовима у почетку пројекта, на којима су се разматрале услуге социјалне заштите у заједници за различите категорије социјалних група (старије, особе са инвалидитетом, децу без родитељског старања која напуштају систем социјалне заштите), није било представника кључне институције, односно центра за социјални рад и представника градске управе. Међутим, током даље реализације пројекта, то се мења, и центар за социјални рад се укључује у активности формиране радне групе за израду локалног правилника о јединственом праћењу корисника социјалних услуга, где је представник центра један од чланова, и кроз процес израде *Водича о правима и услугама у социјалној заштити*. Слична је ситуација у Бабушници, где је на почетку пројекта учешће центра за социјални рад било слабо, док на крају пројекта ови актери као један од најважнијих резултата рада истичу успостављену добру међусобну сарадњу. Незадовољавајућа укљученост центра за социјални рад, који се у половини иницијатива у тематској области социјална заштита укључује касније, при чему је најважнија локална институција за тему, више указује на радну преоптерећеност, пасивност и тромост центара за социјални рад, него сам пропуст тимова локалних иницијатива. То је у толико више забрињавајуће, имајући у виду да је центар за социјални рад кључна установа за развој Програма унапређења социјалне заштите који према Закону о социјалној заштити, усваја локална самоуправа. У оквиру локалне иницијативе

Будућност младих зависи од нас, забележена је нижа репрезентативност и мањи број учесника на већини одржаних скупова, али ово опажање се не односи на конференцију отварања пројекта и скуп размене искуства, где су оба критеријума била на високом нивоу).

Осим партиципативности као важне димензије локалних консултативних процеса, посматрали смо и оцену квалитета скупова од стране учесника. За половину одржаних скупова прикупљене су оцене од стране учесника и извештај локалних иницијатива у траженој форми. Посматрано на нивоу целине ЛИП програма скупови су оцењени веома високом средњом оценом 4.48, у односу на шест посматраних димензија – 1) корисност скупа за разматрану тему (4,68), 2) репрезентативност релевантних актера (4,47), 3) обухватност и квалитет садржаја и дискусије (4,55), 4) развијање знања учесника/ца (4,32), 5) интерактивност у раду (4,53) и 6) применљивост на друге аспекте живота и рада (4,34). Иако је средња оцена свих скупова који су организовани доста висока, и можда квантитативна оцена није прецизан показатељ реалног квалитета скупова, мале децималне разлике између скупова верно рефлектују разлике у квалитету између појединачних скупова и поклапају се у већем делу са анализом исхода сваког скупа и коментарима наведеним у детаљнијим извештајима о скуповима.

Међутим, много важнија је повратна информација од учесника скупова и то што је велики број учесника изразио задовољство да се на овај начин приступило дискутовању, отварању тема и дефинисању локалних политика, мера и акција важних за социјално укључивање и смањење сиромаштва. Друга добра страна је локално умрежавање и често прво упознавање локалних актера чије надлежности и рад покривају или исти циљну групу или чије су надлежности комплементарне.

Током дефинисања приоритетних мера подршке, активности и разраде пројекта социјалне инфраструктуре у локалним секторским политикама, осим састанака, значајне активности које су претходиле или уобличавале дискусију на састанцима су спроведене анализе националних и локалних стратешких и правних докумената, као и анкете и фокус групе са циљним групама. У том смислу, приоритетне мере и активности су продукт систематизовања и анализе података добијених на овај начин, а потом су у складу са добром праксом усаглашаване у оквиру радних група или других тела у локалним самоуправама (Кнић, РуралНет, Лозница, Ириг). Треба и овде напоменути да усвајање приоритетних мера није био очекивани циљ ЛИП програма, већ дефинисање приоритета кроз консултативни процес, што су све локалне иницијативе и реализовале, а наведене општине су отишле и корак даље. Међутим, има локалних иницијатива које су у својим пројектима предвиделе усвајање или верификовање листе приоритетних мера од стране надлежних локалних тела. Међутим управо процес дефинисања и усаглашавања листе приоритетних мера социјалне инфраструктуре се показао као велики изазов у планирању локалних политика, у неколико аспеката. У Нишу и поред постојања радне групе за дефинисање финалне листе пројекта и припрему предлога пројекта, чланови радне групе, који долазе из различитих локалних установа и организација, нису успели да ускладе гледишта у погледу приоритета из области социјалне заштите. Листа пројекта и припрема предлога пројекта је дефинисана у проширеном саставу током организације обука. У Бабушници локална самоуправа није била заинтересована за ову активност и сматрала је да не постоји потреба за дефинисањем приоритета унапред. У Пожеги с обзиром на процес развоја стратегије развоја општине, листа приоритета ће бити финализована и усаглашена

паралелно са окончањем тог процеса. У Лозници листа приоритетних мера и пројеката је отворила неке нове приоритете који нису предвиђени новим стратешким документом. Овакви исходи доводе до најмање два важна налаза и препоруке, 1) потребно је додатно оснажити капацитете и подржати локалне самоуправе у анализи потреба осетљивих група грађана, анализи постојећих мера и дефинисању будућих приоритета и 2) потребно је одвојити више времена за овакве активности.

Општи утисак је да су ови скупови послужили да се покрене заједница, и да се налази из консултативних процеса интегришу у даље акције, партнерства, покрену конкретне акције и иницијативе за побољшање положаја социјално осетљивих група. Високој ефективности скупова, допринело је то да су унапред добро промишљени скупови, теме, циљеви и учесници, а потом и добро вођени. У великом броју случајева, фацитацију и извођење скупова су носиле или саме локалне организације цивилног друштва носиоци пројеката које имају препознату експертизу у секторским политикама или су додатно ангажовани спољни експерти (нпр. Прешево, Лозница, Пантелеј) или у сарадњи са организацијом сарадником (РРА Златибор у РуралНет).

Представници Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва је учествовали су на шест скупова укупно, мање од 10%, углавном на већим или уводним скуповима који су организовани у оквиру локалних иницијатива. Учешће представника Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва на скуповима размене искуства овде није узето у разматрање, и биће посебно обрађено. С обзиром да учешће представника Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва позитивно утиче и подстиче мотивисаност чланова тимова локалних иницијатива и других локалних актера и да подиже значај пројеката у заједници и квалитет скупова, препорука је да у наредним периоду Тим чешће учествује на важним стручним скуповима и догађајима које организује локалне иницијативе. Осим исказаног утицаја на локалу заједницу, учешће на скуповима омогућава генерисање и процесирање препорука које могу бити важне за унапређење националних политика и мера.

4.3.2. Ефекти

Циљани ефекти реализованих активности су жељене промене у локалној заједници на унапређењу квалитета живота и могућности друштвено осетљивих група становништва. Поред наведених ефеката у погледу подизања информисања и сензибилисања јавности и релевантних локалних актера из сва три сектора за питања и унапређење права друштвено осетљивих група, у овом делу изведен је преглед кључних промена. Настале промене и потенцијал за промене које су представљене у овом одељку, не могу се искључиво као ефекат везати за приказане скупове, јер су производ и других активности локалних иницијатива. Како је приступ да се сумирају утисци и ефекти одређених група активности у односу на специфичне циљеве ЛИП програма и будући да су приказане активности у највећем делу допринеле овим променама, главне промене су приказане су у овом делу. Преглед главних продуката је приложен у табели 4.

Табела 4. Преглед главних продуката на нивоу ЛИП програма

Локална иницијатива	Настала промена
СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	
Квалитетна социјална заштита у локалној заједници Центар за развој грађанског друштва ПРОЕКТА Ниш - општина Пантелеј	✓ Одлуку о формирању радна група за израду локалног правилника за успостављање јединствених процедура прикупљања и чувања података и праћења (мониторинга) услуга социјалне заштите донело веће градске општине Пантелеј ✓ Водич кроз права и услуге социјалне заштите града Ниша ✓ Предлог правилника о праћењу и извештавању о остваривању услуга и права у области социјалне заштите у граду Нишу предат градском већнику који је задужен за социјалну заштиту ✓ Радна група за дефинисање финалне листе пројеката и припрему предлога пројеката у складу са ЕУ методологијом ✓ Дефинисана листа предлога приоритетних пројеката – Није кроз РГ
Изградња програма и унапређења капацитета општине Прешево за развој и одрживо финансирање социјалне заштите Удружење родитеља деце и омладине са посебним потребама Општина Прешево	✓ Решење о образовању Општинског координационог одбора за социјалну политику општине Прешево ✓ Израђен и усвојен Пословник о раду ОКОСП ✓ Одлука о усвајању Програма развоја социјалне заштите општине Прешево у периоду 2016-2019. године, Службени гласник општине Бујановац ✓ Правилник о пружању услуга помоћ у кући за стара и изнемогла лица и дневни боравак деце са сметњама у развоју, мерилима и критеријумима за утврђивање цена услуга и учешће корисника и његових сродника обавезних на издржавање у трошковима у помоћи у кући, трошковима дневног борава деце и омладине са сметњама у развоју и Елаборат о испуњености стандарда донело општинско веће општине Прешево ✓ Усвојени Програм развоја социјалне заштите је основ за програмско буџетирање за социјалну заштиту општине Прешево у буџету за 2017. годину. Програм је дефинисан на основу предвиђеног обима средстава за социјалну заштиту у буџету за 2017 годину ✓ Дефинисана листа приоритетних пројеката
Старији у удаљеним селима Удружење грађана „Лужничке рукотворине-Ж.Е.Ц. (женски етно центар)“ Општина Бабушница	✓ Извештај о потребама старијих лица у општини Бабушница ✓ Закључени споразуми са релевантним институцијама, представницима бизнис сектора и представницима невладиног сектора ✓ Захтев за финансирање територијалног проширења услуге помоћ у кући и на удаљена планинска села општине је упућен Општинском већу ✓ "Лужничке рукотворине-Ж.Е.Ц.-(женски етно центар)" лиценциран пружалац услуге помоћ у кући за старе и усвојио је и документ о ценама услуге и партиципацији корисника ✓ Најава ЛС да ће део средстава наменских трансфера за услугу помоћ у кући усмерити тако да омогући доступност услуге становницима удаљених села
Иницијатива за социјалну укљученост Удружење грађана Искра Лозница Град Лозница	✓ Решење о именовању тима за израду Стратегије социјалне заштите града Лознице за период 2016- 2020. година ✓ Усвојена Стратегија социјалне заштите града Лознице 2016-2020. са пратећим Акционим планом - Одлука Скупштина од 24.06.2016, Службени гласник града Лознице ✓ Дефинисани приоритети у области социјалног укључивања и смањење сиромаштва
РУРАЛНИ РАЗВОЈ	
Локалне иницијативе за рурални развој Бачке Европски покрет Нови Сад Бач, Бачка Паланка, Србобран, Тител, Жабаљ, Врбас, Беочин, Бачки Петровац	✓ Мапирање актера из јавног, приватног, цивилног и академског сектора партнерским општинама и упућивање позива за учешће у локално-акционој групи ✓ Потписани споразум о формирању потенцијалне локално-акционе групе - Меморандум о разумевању за оснивање територијалног партнерства за рурални развој релевантних локалних актера из приватног, јавног и цивилног сектора у 7 општина (Беочин имао) – око 150 чланова ✓ Решења о формирању општинских радних група за израду локалне Стратегије руралног развоја у свим укљученим општинама ✓ Помоћ за шест општина при изради предлога локалног Програма подршке пољопривредној политици и политици руралног развоја за 2016. годину
Рурална акција Пожега - и ја се питам	✓ Током 2016. године кроз два ребаланса буџета значајно повећан износ средстава за подршку развоју пољопривреде (износ од 2.880.000 динара из 2015. године повећан је на 10 милиона директне подршке за разне субвенције и исплате субвенционисаних камата за кредите из области пољопривреде)

Удружење Форум цивилне акције ФОРЦА Пожега Општина Пожега	✓ Формирана радна група за редефинисање Стратегије развоја општине Пожега ✓ Допринос изради Стратегије општине Пожега (у делу за рурални развој и подршку пољопривреди) - достављен је коначни предлог дела стратегије везане за рурални развој ✓ Покренута иницијатива за промену организације рада надлежних служби за пољопривреду у локалној самоуправи ✓ Повећано интересовање и број регистрованих пољопривредних газдинстава на територији општине Пожега ✓ Повећан број заинтересованих за субвенције (повећан број поднетих захтева за субвенције од 30 до 40% у односу на 2014. и 2015. годину ✓ Успостављен нови вид комуникације са становништвом са руралних подручја - СМС сервис и директни контакти ✓ Дефинисана листа приоритетних мера
РуралНЕТ Асоцијација за рурални развој Ариља - АРДА Ариље, Бајина Башта, Чајетина, Лучани	✓ Успостављен СМС инфо сервис за информисање регистрованих пољопривредних газдинстава ✓ Све општине су повећале средства која издвајају за подстицаје у пољопривреди и број корисника подстицаја ✓ Анализа и препоруке мера за унапређење правног и стратешког оквира пољопривреде и руралног развоја у 4 општине ✓ На основу спроведене анализе локалних правних аката и консултативних састанака са представницима релевантних удружења грађана, припремљене су „Препоруке за унапређење локалног правног оквира у секторима пољопривреде и руралног развоја у свим партнерским општинама“ ✓ Свака општина је донела Закључак о утврђивању приоритета за 2016. годину (у оквиру кога се налазе и листе приоритетних пројеката) ✓ Започета израда Стратегије руралног развоја општине Чајетина ✓ Формиран Одбор за рурални развој Златиборске области као стално радно тело у оквиру Регионалне развојне агенције Златибор из Ужица ✓ Најава да Општина Бајина Башта намерава да изради Стратегију руралног развоја у 2017 години ✓ Спроведен јавни конкурс за финансирање пројеката удружења пољопривредника у општини Ариље
СОЦИЈАЛНО СТАНОВАЊЕ	
Одрживи развој социјалног становања у граду Ужицу Ужички центар за људска права и демократију Град Ужице	✓ Документи у дискусији Одлука о социјалној заштити у делу социјалног становања; повећање буџетских издвајања за суфинансирање пројеката у складу са правилима програмског буџетирања и Правилника о условима и стандардима за пружање услуге социјалног становања ✓ Предлог Одлуке о формирању радних група у оквиру ЈП Градска стамбена агенција. - дискусија ✓ Предлог Одлуке о дефинисању критеријума за кориснике услуга социјалног становања. - дискусија ✓ Предлог листе објеката у власништву града који могу да се користе за потребе социјалног становања – дискусија ✓ Дефинисана листа 19 предлога приоритетних мера ✓ Упоредна анализу националних и локалних докумената везаних за тему социјалног становања
ЗАПОШЉАВАЊЕ	
Снага локалних иницијатива за нове послове у Книћу Развојни бизнис центар Крагујевац Општина Кнић	✓ Општинско веће донело одлуку и правилник о програм подршке оснивању МСП и предузетничких радњи кроз субвенционисање самозапошљавања у 2015. години ✓ Кроз пилотирање програма подршке самозапошљавању подржане 3 породице и покренута 3 нова бизниса у Книћу ✓ Формирана општинска интерсекторска група за припрему предлога пројеката по ЕУ методологији ✓ Листа пројектних идеја за развој привреде и раст запошљавања ✓ Предлози пројеката представљени на састанку Локалног савета за запошљавање, који је одржан 26/01/2016. ЛСЗ је након дискусије изабрао 2 предлога са листе, које су предложени за даље развијање са општинском радном групом. ✓ Општина Кнић је определила 2015. године средства 800.000 и за наставак програма у 2016. и нових 800.000 за самозапошљавање и програм подршке теже запошљивих група

Будућност младих зависи од нас! Удружење грађана „Дуга“-Ада Општина Ада	✓ Дефинисан предлог за унапређење мера за унапређење постојећих програма и мера активне политике запошљавања на територији општине Аде. ✓ Запослило се 12 лица, од 27 младих са евиденције Националне службе за запошљавање који су учествовали у пројектним активностима
ОБРАЗОВАЊЕ	
НАША ДЕЦА Центар за рад са децом, младима и породицом "Врдничак" Општина Ириг	✓ Решење о именовању Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, чији су чланови представници свих релевантних институција у општини Ириг ✓ Потписан Меморандума о сарадњи интерсекторске мреже сарадње – јун 2016 ✓ Основано Удружење родитеља деце са сметњама у развоју „Наша Деца“ ✓ Информатор за родитеље „Како до остваривања права из области образовања, социјалне и здравствене заштите ✓ Председница Удружења имала обраћање Одбору Народне скупштине Републике Србије за рад, социјална питања, друштвену укљученост и смањење сиромаштва, у оквиру јавне дебате „Заштита деце у Србији – од закона до спровођења“, децембар 2015 ✓ Обуке вршњачких едукатора ОШ "Милица Стојадиновић Српкиња" Врдник, ОШ "Доситеј Обрадовић" Ириг, ССШ "Борислав Михајловић Михиз" Ириг, вршњачки едукатори у свим школама одржали радионице на тему толеранције, антидискриминације, предсрасуда и ненасилне комуникације ✓ На СО Ириг донета Одлука о социјалној заштити која уводи нове услуге – дана 2.3.2016, нпр. лични пратилац ✓ Предата иницијатива за израду Локалног акционог плана за децу и иницијатива за обезбеђивање стручне подршке логопеда и дефектолога ✓ Предлог Одлуке о регресирању трошкова/бесплатном полудневног боравка деце из осетљивих група подржан од стране Савета за образовање, и предат скупштинској служби, упознат члан Општинског већа, настављају се консултације, до поделе ресурса међу члановима ОВ ✓ Донет Правилник о награђивању и похваљивању ученика из социјално осетљивих група (ОШ "Милица Стојадиновић Српкиња", Врдник, 53-6, од 12.5.2016., Школски одбор/ Савет родитеља подржао ✓ Дата сагласност на бесплатне посебне и специјализовне програме за децу која нису корисници вртића, а припадају осетљивим групама, извод из Годишњег план ДУ "Дечија радост ✓ Израђен програм за превенцију осипања деце из образовања, који ће бити саставни део плана рада школа и формиран је тим при школи ОШ "Милица Стојадиновић Српкиња" Врдник, и ОШ "Доситеј Обрадовић" Ириг ✓ Формиран пројектни тим у ОШ "Милица Стојадиновић Српкиња" Врдник, у ДУ "Дечија радост" Ириг и у ССШ "Борислав Михајловић Михиз" Ириг ✓ Учешће представника родитеља деце са сметњама у развоју у Савету родитеља свих образовних установа, у Тиму за самовредновање ПУ ✓ Одређене листе приоритета у области социјалне заштите и неке уврштене у Одлуку о социјалној заштити

Списак насталих промена је неоспорно импресиван. Главне промене се могу сврстати у неколико група:

1. **Настали нови институционални аранжмани** – формирана радна тела, локалних тимова, интерсекторских мрежа;
2. **Формулисање предлога или усвајање локалних аката** важних за унапређење правног оквира;
3. **Унапређени капацитети за управљање локалним секторским политикама и дефинисање/усвајање листе мера и приоритета у локалним секторским политикама,**
4. **Меке (софт) промене**, која чини иманентни чинилац промене, али и потенцијала за даље промене.

Квалитет нових локалних аката или предлога аката, као и процеса који су довели до ових промена сагледан је у односу на референтни оквир квалитативних индикатора (погледати 3. методологија):

- i) Релевантност - сви настали документи представљају важне кораке у увођењу промена које се тичу решавања идентификованих проблема или потреба друштвено осетљивих група у локалној заједници.
- ii) Партиципативног консултативног процеса - општи преглед консултативног процеса уз партиципацију актера различитих сектора указује на утемељеност, легитимитет и значај ових документа и насталу промену. У односу на ову општу оцену, као што је раније приказано одступања су приметна код локалне иницијативе у Ади, такође, у Ужицу, нема информације о самом процесу израде предлога правилника и одлука, а нацрти тих докумената нису достављени на увид Тиму за социјално укључивање и смањење сиромаштва, те се не може поуздано тврдити да се ова оцена односи и на ове документе.
- iii) Стручност вођења процеса, јавне расправе и усаглашавања коментара - одлични примери добро структурираних и вођених скупова, различитих модалитета скупова, уз од велике важности учешће свих релевантних локалних актера су многобројни у ЛИП програму Кнић, Ариље, Лозница, Европски покрет Нови Сад, Пожега са пољопривредницима, Прешево, Пантелеј. Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је мобилисао своје ресурсе и у складу са могућностима и експертизом пружио је пуну подршку током рада на документима локалним иницијативама кроз консултације, када је, и када то није било очекивано од самих локалних иницијатива.

Током анализе ефекта активности у односу на очекиване резултате ова два специфична циља ЛИП програма, остварени су резултати који превазилазе очекиване резултате ЛИП програм и то су:

- ✓ **Усвајање кључних локалних аката докумената** којима се унапређују политике и мере за унапређење положаја друштвено осетљивих група. **Током ЛИП програма усвојена су два стратешка документа** за социјалну заштиту у општинама Прешево и Лозница и **одлука о програму подршке оснивању** МСП и предузетничких радњи кроз субвенционисање samozapošljavanja у општини Кнић за 2015. и 2016. годину. Локалне иницијативе у Бабушници и Иригу су такође поставиле усвајање локалних одлука као свој очекивани резултат, који нису током ЛИП програма оствариле, али су захтеве и иницијативе предале општинским управама на разматрање и усвајање. Иако је остварен резултат ЛИП програма, постоји доза разочарења ових локалних иницијатива да одлуке за спровођење релевантних мера и услуга нису усвојене током трајања ЛИП програма. У оба случаја, чини се да је дошло до успоравања процеса због избора и конституисања локалних власти, и чини се на основу индиција и најава представника локалних власти да је велика вероватноћа да ће ове одлуке бити усвојене у наредном периоду, а носиоци иницијатива ће и даље радити на томе. Све локалне иницијативе су дефинисале приоритетне пројекте и мере за смањење сиромаштва и социјалну укљученост. Већи степен постигнућа у делу овог резултата је у општинама које су мере спровеле кроз усвајање локалних правних аката – партнерске општине локалне иницијативе РуралНет, Прешево, Ириг (један приоритет је у усвојеној одлуци о социјалној заштити) или су листе верификоване кроз локална тела – Лозница, Ужице, Кнић. Општине

укључене у иницијативу РуралНЕТ су усвојиле одлуку о приоритетним мерама и пројектима у области пољопривреде и руралног развоја за 2016. годину. Поред наведеног, неки предлози локалних аката представљају јединствене, усамљене, а преко потребне примере иницијатива за унапређење политика, нпр. Правилник за успостављање јединствених процедура прикупљања и чувања података и праћења (мониторинга) услуга социјалне заштите, Ниш, који би уз мало више подршке и дораде кроз међуопштинску сарадњу или размену могао бити пример праксе и за друге општине или за настајање смерница, јер је та област јако слабо решена у локалним самоуправама широм Србије.

- ✓ **Повећање издвојених локалних средстава** за политике и мере за социјалну укљученост и смањење сиромаштва. Усвајањем локалних аката настала је и **обавеза финансирања програма мера подршке и услуга**. Посебно постигнуће ЛИП програма да је већ и током реализације програма, дошло до увећања локалних средстава за мере и услуге подршке. О томе извештавају и носиоци локалних иницијатива: у оквиру иницијативе РуралНЕТ све општине су повећале средства која издвајају за субвенције пољопривреде; у Пожеги је у 2015. години за пројекте намењене подршци развоју пољопривреде било намењено 3 милиона динара, док је у 2016. години износио 10 милиона; општина Кнић је определила средства у износу од 800.000 динара, што пројектом није било предвиђено, а такође је предвидела, кроз ЛАПЗ, наставак тог програма и у 2016. години, као и нових 800.000 за самозапошљавање и програм подршке теже запошљивих група. Свакако је добар пример и пилотирање одређених решења, као што је у Книћу одлука и правилник о самозапошљавању.
- ✓ **Унапређење локалних институционалних аранжмана** за социјалну укљученост и смањење сиромаштва. Један од додатних постигнућа ЛИП програма је унапређење локалних институционалних аранжмана за смањење сиромаштва и социјалну укљученост. У Иригу је успостављен Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, формирана је интерсекторска мрежа и основано је Удружење родитеља деце са сметњама у развоју „Наша Деца“. У општини Прешево је успостављен Општински координациони одбора за социјалну политику општине Прешево, у општинама бачког округа су формиране локално-акционе групе, а у општини Кнић је формирана општинска интерсекторска група за припрему предлога пројеката по ЕУ методологији.

Један од очекиваних исхода реализованих активности попут консултативних састанка, информативних сесија, округлих столова, обука је **унапређење локалних капацитета за планирања мера и активности** од значаја за смањење сиромаштва и социјално укључивање на локалном нивоу. Скоро све локалне иницијативе сматрају да су све активности консултативни састанци, трибине, округлих столова, обуке за унапређење локалних капацитета за планирања мера и активности допринеле и доприносе унапређењу локалних капацитета за планирање и приоритизовање мера од значаја за смањење сиромаштва и социјално укључивање на локалном нивоу. Истакнуто је да су се оснажили капацитети и очекивања локалних актера, те да су услед анализе стања локални актери постали свеснији ситуације и могућности. Тим у Книћу, издваја да је усаглашена процедура за планирање и избор приоритета, што је добар инструмент и модел за планирање, и локална процедура која се може примењивати у наредним циклусима, не само у овој, већ и у другим областима. Унапређено је усклађивање националних и локалних мера подршке,

Милан Петровић, координатор пројекта РуралНет *„пољопривредни конкурс обухватио је пољопривредна газдинства биљну и сточарску производњу и ставке које нису обухваћене од државе и они који немају могућност да испуне услове код државе, имају могућност код општине што раније није било, нити се размишљало у том правцу.“*

Поред наведених додатних ефеката, многобројни су **меки ефекти ЛИП програма** који представљају драгоцен улог за будуће иницијативе. Ови ефекти огледају су кроз настанак нових идеја и иницијатива, унапређеној интерсекторској сарадњи и партнерству јавног, приватног и цивилног сектора, остварена је међуопштинска сарадња, локалне самоуправе су се приближиле концепту добре управе - приближиле су услуге грађанима и постале ефикаснији и транспарентнији сервис за грађане, локалне ОЦД су подигле сопствене капацитет и препознате су као озбиљни партнери општинама и за будуће иницијативе. Илустративне су изјаве главних актера локалних иницијатива о додатним и меким ефектима ЛИП програма:

Александра Савић, координаторка пројекта у општини Пантелеј *„позитивна ствар је да су окупљени људи који раде исте или сличне ствари, али који нису имали прилике да седну за исти сто или да разговарају о заједничким стварима. Драго нам је што се показала потреба за можда неком новом врстом социјалне услуге или новом потребом, око које су се сложили представници различитих институција“.*

Марија Ћирић, удружење грађана Лужничке рукотворине-Ж.Е.Ц *„У току реализације пројекта је веома побољшана сарадња са општином и центром за социјални рад.“*

Олгица Стојић, координаторка пројекта, Ириг *„оно што је посебно другачије, јесте чињеница да смо успели да направимо добру интерсекторску мрежу у локалној заједници, да сензибилишемо јавност на потребе деце из социјално угрожених група и да анимирамо све установе да препознају начине и могућности како кроз консултативне састанке сви можемо допринети томе.“*

Милан Петровић, координатор пројекта РуралНет *„кроз овај пројекат смо припремили све за формирање одбора за рурални развој Златиборске области, као стално радно тело у оквиру Регионалне развојне агенције Златибор из Ужица. Ово је неочекивани, непланирани ефекат овог пројекта“.* Дејан Нешевић, представник институције сарадника, РРА Златибор, *„у одбор за рурални развој у Златиборском округу ће поред партнера на овом пројекту бити укључене и још шест других општина округа. Добре праксе треба ширити.“*

Гордана Савић, координатор пројекта, Ужице *„мислим да ће локални дијалог социјалних партнера наставити да живи, у том смислу треба стално разговарати и заједнички планирати, а посебно у делу социјалног становања и инклузије.“*

Мирослав Тамбура, координатор пројекта, ФОРЦА Пожега *„допринели смо нечему што може да буде највећи резултат овог пројекта– свест и став да постојећи капацитети било у ЛЕР или у одељењу за пољопривреду нису довољни и постоји размишљање да се направи нова организациона структура која може да буде локална структура за рурални развој.“*

Марија Стојадиновић, координаторка пројекта, Кнић *„Отворили смо дијалог са грађанима што је добро постигнуће овог пројекта, и када смо радили са грађанима рекли су да им се свиђа што их је неко позвао, што се разговара, и да би било добро да таквих сусрета и састанка буде више.“*

Илија Божић, представник општине Пожега (одељење за пољопривреду), *„Оно што смо препознали захваљујући овом пројекту јесте потреба за већим деловањем према селима у општини Пожеги, и када смо приступили ревизији стратегије руралног развоја и заштите животне средине, добили идеју где ћемо да радимо, шта ћемо да унапредимо, на који начин ћемо да компензујемо тај недостатак на локалном нивоу, недостатак кадрова, у крајњем случају а нарочито сада када не могу да се запосле људи.“*

Милан Петровић, координатор пројекта РуралНет *„у току овог пројекта општина Чајетина је започела израду Стратегије руралног развоја, а општина Ариље је први пут расписала конкурс за удружења грађана у области пољопривреде.“*

Марија Петровић, представник ЦСР-а Бабушница, *„највеће постигнуће је да је услуга социјалне заштите помоћ у кући проширена и да су је добила лица којима никада пре није била доступна, а била им је потребна.“*

Радојка Станковић, представница града Лозница *„неке услуге социјалне заштите нисмо имали, ако на пример лични пратилац детета и персонални асистент. Те услуге су нам потребне, као и друге услуге за ОСИ, и самим тим што смо предвидели циљеве, сматрамо да ћемо их лакше остварити.“*

4.3.3. Оствареност специфичног циља 2

Анализом активности и ефеката реализованих активности према достављеним подацима, фокус групама и пројектној документацији, **специфичан циљ 2 ЛИП програма – Унапређење правног оквира за ефективнију употребу средстава на локалном нивоу намењених социјалном укључивању и смањењу сиромаштва је у потпуности остварен.** Овде је потребно је направити напомену да су неке локалне иницијативе оствариле веће резултате од очекиваних резултата ЛИП програма, скоро трећина иницијатива. Две локалне иницијативе, иако су предвиделе усвајање локалних аката, што је виши очекивани резултат, током трајања ЛИП програма су успеле да остваре очекивани резултат дефинисан у самом ЛИП програму.

4.3.4. Оствареност специфичног циља 3

Анализом активности и ефеката реализованих активности према достављеним подацима, фокус групама и пројектној документацији, **специфичан циљ 3 ЛИП програма - Унапређење процеса планирања мера и активности од значаја за смањење сиромаштва и социјално укључивање на локалном нивоу у одабраној тематској области, је у потпуности остварен.** Већина локалних иницијатива је или усвојила локалне акте о приоритетним мерама или верификовала кроз локална тела, чиме су остварени резултати већи од пројектованих на нивоу ЛИП програма.

4.4. Оствареност специфичног циља 4 и очекиваних резултата

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 4:

Јачање апсорпционих капацитета локалних актера за коришћење ЕУ фондова.

ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ:

На оквиру сваког одобреног пројекта израђен најмање један предлог пројекта од значаја за унапређење социјалног укључивања и смањење сиромаштва у јединици локалне самоуправе, у складу са ЕУ методологијом.

ИНДИКАТОР:

Израда најмање једног предлога пројекта у складу са ЕУ методологијом.

4.4.1. Преглед активности

Унапређење процеса планирања мера и активности од значаја за смањење сиромаштва и социјално укључивање на локалном нивоу у одабраној тематској области и јачање апсорпционих капацитета локалних актера за коришћење ЕУ фондова су циљеви ЛИП програма који захтевају активности које су окренуте ка подизању капацитета самих локалних актера за планирање, приоритизовање мера и активности и њихово спровођење.

Током ЛИП програма, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је организовао Обуку за писање предлога пројекта према смерницама ЕУ ИПА програма, за представнике свих локалних иницијатива и континуирану стручну подршку у дефинисању пројекта. На дводневној обуци су били представници свих локалних иницијатива, осим Прешева, укупно 25 учесника, и то представници локалних самоуправа (13) и организација цивилног друштва (12). Циљ обуке је био да се током обуке применом стечених знања приступи разради конкретних пројектних идеја. Као резултат, свака група је урадила по три нацрта логичке матрице, за три предлога пројекта и припадајућим радним верзијама буџета.

Обука је врло високо оцењена од стране учесника, са средњом оцена за обе одржане обуке 4.93. Посматране димензије су: 1) дефинисани циљеви обуке су остварени, 2) предвиђене теме/ садржаји су реализовани, 3) методе, технике и облици рада на обезбеђују учење учесника, 4) у реализацији обуке узимају се у обзир претходна знања и искуства учесника, 5) обука је одржана према предвиђеној сатници, 5) похађање обуке помоћи ће ми да унапредим сопствени рад, 6) начин излагања водитеља је јасан и разумљив, 7) водитељи обуке дају повратне информације на питања учесника, 8) услови за рад су омогућили успешну реализацију обуке и 9) целокупна организација је допринела успешној реализацији семинара. У целини, према коментарима учесника, обука је била веома квалитетна, чему су допринели стручни предавачи који имају велико знање и искуство у области. Додатно, обука је била практична, и релевантна је за будући рад учесника обуке. Током фокус група, учесници су се усагласили да је ова обука довела до развијања знања, и да је приручник који је током обуке коришћен и подељен учесницима један од кориснијих и квалитетнијих приручника који су урађени на ову тему. Према извештају са ове обуке, унапређен је ниво знања о изради пројекта и остварене су линије комуникације за подршку у изради будућих пројекта. Додатан квалитет ове подршке је да су локалне иницијативе имале и менторску подршку у разради пројектних идеја за отворене ИПА конкурсе и друге ЕУ конкурсе до краја ЛИП програма.

Организована обука, поред скупова размене искуства је још једна област или циљ који је Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва подржао директним интервенисањем и упливом у реализацију локалних иницијатива. С обзиром на експертски ресурс, знање и искуство који Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва има за ову област, висок ниво реализације и подршке је очекиван у овој активности и не представља изненађење.

Шест локалних иницијатива су у оквиру својих пројеката организовале додатне обуке за партнере, сараднике и циљне групе, и то у Ужицу, Нишу, Прешеву, Книћу, и Пожеги на тему писања пројеката и управљање пројектним циклусом, и у Иригу је одржана обука вршњачких едукатора. Овим обукама је било обухваћено 145 учесника (евиденција није комплетна, те је број и већи), представника најразличитијих структура, представници локалне самоуправе, ОЦД, локалних институција и општинских новоформираних тела, медија, у Пожеги обука је била намењена пољопривредним произвођачима. У Ужицу су на обуци активно учествовали представник града, помоћник градоначелника и члан градског већа. Средња оцена квалитета обука које су организовале локалне иницијативе (за две обуке нема евиденције о средњој оцени) је врло висока, 4.86, а учесници су посебно високо вредновали методе рада, технике и облика рада које обезбеђује учење учесника, корисност обуке за унапређење сопственог рада и квалитет тренера.

4.4.2. Ефекти

Очекивани резултат ове подршке је израда најмање једног предлога пројекта од значаја за унапређење социјалног укључивања и смањење сиромаштва у јединици локалне самоуправе, у складу са ЕУ методологијом. Све локалне иницијативе су кроз ову подршку формулисале и кандидовале барем један пројекат, у оквиру ИПА 2013 конкурса или других ЕУ програма, а укупно је кандидовано 17 пројекта.

Сви предлози пројеката су кандидовани у партнерству јавних и невладиних институција, и највише је кандидовано предлога пројеката за ИПА 2013 конкурс – развој ефективних услуга у заједници у области образовања и социјалне заштите, 2 пројекта су кандидована и одобрена у оквиру ЕУ прогрес програма, 1 програм кандидован је у програму прекограничне сарадње, са Црном Гором (одобрен), 1 пројекат за ЕУ инструмент за демократију и људска права и 3 мања пројекта у оквиру европских фондова, која су реализована. Укупно 5 пројекта је одобрено, а неки су у имплементацији, или завршени, а за 11 пројеката резултати конкурса се очекују у септембру 2016. године. Теме и пројекте идеје које су кандидоване у оквиру ових конкурса су готово у свим случајевима настале током ЛИП програма, а Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је пружио подршку у финализацији 10 предлога пројеката, односно концепт пројеката. Као носиоци пројеката у 7 предлога пројеката се појављују ОЦД носиоци локалних иницијатива, у 6 предлога носиоци су локалне самоуправе из ЛИП програма, а друге организације су носиоци 4 предлога. Најчешће су локалним самоуправама партнери ОЦД из локалних иницијатива, али не и обавезно, већ су партнерства проширена и на друге организације.

Извештаји локалне иницијативе Прешево „Спремност и заинтересованост коју је показала локална самоуправа за изградњу система социјалне заштите и развој пројектног менаџмента потребно је посебно нагласити. Локална самоуправа је преузела кораке за подршку свим удружењима у писању пројектних предлога и обезбеђивању средстава за кофинансирање

пројеката. Локална самоуправа је опредељена да пружи подршку удружењима која желе да пружају услуге социјалне заштите, омладинским удружењима као и да подржи оснивање нових удружења како би се лепеза грађанског активизма проширила и у сарадњи са локалном самоуправом унапредио живот у заједници“

Независно од успеха ових предлога пројеката, учење и оснаживање капацитета локалних актера кроз конкретан рад на разради пројектних идеја до озбиљних предлога пројеката је било изузетно значајано, и корисно, а према оцени ученика локалних иницијатива оснажени су локални актери да самостално припрема пројекте у будућности.

Препорука за Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је да испрати резултате ових конкурса, и да додатно подржи локалне иницијативе, како у делу припреме комплетне пројекте апликације, ако исход ове фазе буде повољан, али и у имплементацији пројеката, што може бити додатни изазов за локалне иницијативе.

4.4.3. Оствареност специфичног циља 4

Анализом активности и ефеката реализованих активности према достављеним подацима, фокус групама и пројектној документацији, **специфични циљ 4 ЛИП програма - Јачање апсорпционих капацитета локалних актера за коришћење ЕУ фондова је у потпуности остварен.**

4.5. Оствареност специфичног циља 5 и очекиваних резултата

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 5:

Размена искустава у креирању и имплементацији локалних политика релевантних за социјално укључивање и смањење сиромаштва.

ОЧЕКИВАНИ РЕЗУЛТАТ:

У оквиру сваког пројекта организован је скуп у циљу размене искустава у креирању и имплементацији локалних политика од значаја за унапређење социјалног укључивања и смањења сиромаштва на нивоу локалних заједница.

ИНДИКАТОР:

Организација скупа размене искустава (тзв. peer-review скупа) у вези са тематским областима покривеним пројектима.

4.5.1. Преглед активности

Размена искустава (peer review) је очекивани резултат који је издвојен у оквиру специфичног циља 5 ЛИП програма. Овај инструмент је изузетно ефективан и значајан у промишљању праваца креирања и унапређивања политика и праћења, поређења и прилагођавања политика, на европском, националном, регионалном, и локалном нивоу у оквиру различитих сектора. Скупови размене искустава чине кључну активност Отвореног метода координације, путем ког се државе чланице договарају о циљевима у областима социјалне укључености, социјалне заштите, запошљавања, културе, образовања и сл. Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва током консултативних процеса секторских политика на националном нивоу у којима учествује или спроводи, или приликом рада на извештајима и анализама стања, врло често користи овај механизам, те је као ефикасан и интегрисан у ЛИП програм.

У првом семестру имплементације ЛИП програма, реализована су два скупа размене искуства, општине Прешево и Бабушница, док је 8 локалних иницијатива своје скупове реализовао у другом семестру ЛИП програма. Скуповима размене искустава је обухваћено 48 општина у Србији у оквиру различитих тематских области, и 309 учесника. Неке општине су учествовале на више скупова размене, али са различитим ресорима за различите теме, што је било условљено чињеницом да припадају региону или округу у којим су локалне иницијативе организатори скупа размене. Међутим, **укупно 39 општина је имало искуство размене искуства кроз ЛИП програм, што је четвртина општина у Србији.** Очекује се да ће број обухваћених општина бити и већи са планираном реализацијом скупа размене искуства локалне иницијативе за рурални развој Бачке. Најбројнији скуп размене је имао 49 учесника и 7 локалних самоуправа, док је просечан број локалних самоуправа био четири и 30 учесника. Делегације општина су на свим скуповима размене искуства чинили представници јавног и цивилног сектора, понегде и представници приватног сектора, у зависности од теме, затим представници различитих локалних установа из различитих сектора, представници локалних самоуправа, међу којима је било и високих локалних званичника, док су на 4 скупа учествовали представници министарстава, и то представници Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства пољопривреде и заштите животне средине и представници Републичког завода за социјалну заштиту. Представници Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва су били учесници и/или излагачи на 9 од 10 скупова размене искуства, и најзаступљенији представници националног нивоа.

Скупови размене искуства су одржани у следећим тематским областима и темама:

Тематска област социјална заштита

- ✓ Размена искустава у креирању и имплементацији локалних политика од значаја за унапређење социјалног укључивања и смањења сиромаштва –Пантелеј, Ниш
- ✓ Размена искуства у изради и примени локалних стратешких планова, примери добре праксе, препреке и препоруке –Прешево
- ✓ Размена искустава општина и градова у области развоја услуга социјалне заштите на локалном нивоу –Бабушница
- ✓ Размена знања и искустава у области услуга социјалне заштите на локалном нивоу - унапређење комуникације пружалаца услуга, законодавство, доступност идеја и ресурса, примена успешних модела иновативних услуга социјалне заштите, проблеми корисника и пружаоца услуга социјалне заштите и искуства у решавањима –Лозница

Тематска област рурални развој

- ✓ Радна посета Агенцији за рурални развој у Сремској Митровици, пример добре праксе - Пожега
- ✓ Размена искустава за припрему "Програма мера подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја у 2016. години – Ариље

Тематска област запошљавање

- ✓ Скуп размене Запошљавање теже запошљивих лица – локални програми подршке samozapošljavanju - Кнић
- ✓ Скуп размене искустава Примена локалних акционих планова за запошљавање, са нагласком на запошљавање младих – Ада

Тематска област социјално становање

- ✓ Скуп посвећен размени искустава општина и градова на трему Социјално становање - политике на локалном и националном нивоу – Ужице

Тематска област образовање

- ✓ Скуп размене искуства општина Срема "Како до успешнијег планирања и реализације мера додатне подршке?" – Ириг

Скупови размене искуства су оцењени високом оценом 4.6, а највише оцене учесника скупова је добила корисност скупа. У целини, скупови су јако квалитетно организовани, што подразумева промишљену селекцију општина учесница и примера праксе, добро формулисане теме које су релевантне за ЛИП програм, добар избор гостију излагача и репрезентативну структуру делегација из општина. Висок ниво квалитета ових скупова резултат је интензивне супервизијске подршке Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, који је поред методолошких смерница, подржао и на друге начине организацију скупа у складу са могућностима– предлагањем излагача за одабрану тему, консултативном и експертском подршком у сваком елементу организације скупа.

Док су с једне стране локалне иницијативе врло високо оцениле значај и корисност скупова размене искуства и процениле да је методологија одлична, с друге стране половина локалних иницијатива је јасно истакла да је организација скупова размене искуства према овој методологији представљала изазов за гостујуће и општине организаторе. Учешће на скупу на коме се очекује припрема презентације, преглед стања и стручна дискусија је било оно што је по оцени локалних иницијатива искорак и изазов. С тим у вези, иако су скупови окупили велики број општина, на нивоу појединачним иницијатива очекивања су била амбициознија, и најчешће одзив позваних општина није био потпун, услед чега је на пример Пожега, између осталих разлога променила приступ.

Скупови размене искуства су изузетно важан и плодотворан сегмент ЛИП програма. Овај механизам омогућава праћење реализовања националних приоритета и њихово преливање на локални ниво, идентификовање пракси, добрих и лоших, изазова и начина решавања, те генерисање знања за даљи утицај и унапређење националних политика, приоритета и мера. У том смеру, осим подршке у организовању скупова, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва би требао да додатно ангажује експертизу за анализу свих налаза и резултата скупова размене искуства и за израду препорука које су важне да информишу или утичу на националне политике и подршку локалним самоуправа у примени националних циљева секторских политика.

Осим скупова размене, значајније хоризонталне размене између локалних иницијатива Програма је било у мањем обиму. Бабушница била присутна на скупу размене у Прешеву, Ада је била на скупу размене у Прешеву, а Ниш у Лозници. Ириг је након обуке у Београду у неформалном окружењу, имао подршку тима из Аде око формирања локалног тима за смањење сиромаштва, а планирана је

сарадња око покретања социјалног предузетништва. Фокус групе су била прилика да се локалне иницијативе међусобно више упознају са пројектима и циљевима, и да се идентификују заједнички теме које би могле бити предмет будуће сарадње. Кнић је доста заинтересован за тему подстицања руралног развоја и пољопривреде и у том смислу могућа је сарадња са тимовима из Пожеге и Ариља. Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је подстакао сарадњу тимова из Ариља и Пожеге, која се и остварила око више активности – Пожега је увела СМС сервис, учествовала на презентацијама мера подршке и скупу размене искуства Златиборског округа. Један од предлога је био да Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва организује скуп размене искуства између локалних иницијатива ЛИП програма.

4.5.2. Ефекти

Свакако најистакнутији ефекат је да је скуповима размене искуства обухваћено четвртина општина у Србији. Када се томе придода чињеница да су скупови били промишљено и квалитетно организовани, око релевантних тема за унапређење секторских политика, са учешћем различитих актера из јавног, приватног и цивилног сектора, оцена је да су допринели значајном професионалном оснаживању кроз колегијалну размену између локалних самоуправа, али и између локалног и националног нивоа. Представници националног нивоа су имали прилике да стекну увид у примену или препреке у примени националних приоритета на локалном нивоу, као и препоруке за унапређење.

Анализа извештаја са скупова размене искуства показује да постоји потреба за већим коришћењем механизма хоризонталне размене знања, примера добре праксе и примене проверених успешних модела између локалних самоуправа. Поред анализирања добрих и лоших пракси и преноса добрих решења и примене на локалном нивоу, скупови размене искуства су били добра прилика да се добре праксе које су успостављене кроз реализацију ЛИП програма пренесу на друге гостујуће локалне самоуправе – нпр. инсистирање на консултативном процесу доношења локалних аката или унапређења правног и стратешког оквира, партиципација циљних група, пилотирање одређених модела подршке, сарадња са организацијама цивилног друштва на развоју политика и мера, итд. Поред наведеног, додатна вредност ових скупова је да су дефинисане препоруке или настале иницијативе за унапређење националних секторских политика или управљања националним политикама за које је потребно заједничко деловање локалног нивоа према националном нивоу у одређеној тематској области, а ради унапређења секторских политика и пракси на локалном нивоу. Такође, додатна вредност скупова размене искуства је да су идентификоване заједнички проблеми и изазови локалних самоуправа, односно недовољно знања и компетенција у планирању, али и управљања локалним секторским политикама, а за чије је унапређење потребна даља подршка локалним самоуправама. Шире области у којима постоји потреба за даљом подршком су:

- ✓ **Добро планирање мера подршке за пољопривреду и рурални развој** које треба да се заснива на анализи потреба и консултативном процесу, уз приоритизовање оних мера које нису дефинисане националним мерама, и подизање капацитета локалних служби за рурални развој да би се повећала коришћење мера и што више средстава било утрошено.
- ✓ **Управљање политикама социјалне заштите у локалним самоуправама** и спровођење стратешких приоритета – слабости су у делу анализе потреба и развоја политика, дефинисање

конкурса, јавних набавки и обезбеђивање континуитет пружања услуга преко јавних конкурса, обезбеђивање плуралитета лиценцираних пружалаца услуга и подршка развоју капацитета локалних пружалаца услуга, праћење пружања услуга и потреба корисника.

- ✓ **У делу локалне политике запошљавања** потребно је подићи капацитете за дефинисање мера које одговарају на локалне потребе и изазове запошљавања, као и иновирање мера и осмишљавање нових мера уз обезбеђивање суфинансирања са националног нивоа.
- ✓ Потребно је обезбедити континуирану едукацију кадрова за **управљање социјалним стамбеним програмима** и за рад са корисницима, и обезбеђивање јединствене базе о стамбеним потребама.
- ✓ Ради **реализације мера додатне подршке за образовање деце из осетљивих група** неопходно је ефикасно буџетирање на основу реалних потреба, уз залагање да реализација мера додатне подршке треба буде саставни део локалних акционих планова и стратегија у општини, јер истиче одговорност, континуитет и јасну опредељеност локалних самоуправа за подстицање социјалне инклузије.

4.5.3. Оствареност специфичног циља 5

Анализом активности и ефеката реализованих активности према достављеним подацима, фокус групама и пројектној документацији, специфични циљ 5 ЛИП програма - **Размена искустава у креирању и имплементацији локалних политика релевантних за социјално укључивање и смањење сиромаштва је у потпуности остварен.**

5. Управљање ЛИП програмом

Управљање и свеукупна координација ЛИП програма обезбеђена је у Тиму за социјално укључивање и смањење сиромаштва, кроз функцију ЛИП програм координатора. За потребе осигурања квалитета докуменат и процеса, као и за остваривање циљева ЛИП програм, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је обезбедио подршку мобилисањем интерних, као и екстерних стручних капацитета.

Управљање локалним иницијативама се заснивало на концепту партнерства односно подељеног лидерства између организација цивилног сектора и локалних самоуправа. У следећим одељцима је дубље анализиран квалитет и садржај сарадње на релацији Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва и локалних иницијатива, као и квалитет сарадње и фактори успеха локалних иницијатива, и изазови и елементи одрживости локалних иницијатива.

5.1. Сарадња са Тимом за социјално укључивање и смањење сиромаштва

Све локалне иницијативе сматрају да је сарадња са Тимом за социјално укључивање и смањење сиромаштва на високом нивоу, и представља пример квалитетне и професионалне сарадње. Главне карактеристике овако оцењене сарадње су благовремено комуницирање свих релевантних информација, отвореност за сваку врсту подршке, флексибилност приступа и правовремено одговарање на сва питања и недоумице.

Поред оцене квалитета сарадње, у фокусу евалуације је била и **природа сарадње** - да ли Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва локалне иницијативе перципирају као националног

партнера у спровођењу локалних иницијатива или само као донатора, потом - **садржај сарадње и пружене подршке**, пре свега који је **доминантан облик подршке Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије** из угла актера локалних иницијатива, **те оцена важности подршке** Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, односно која је најважнија подршка Тима током реализације ЛИП програма, по оцени локалних иницијатива.

Од перцепције Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва као донатора на почетку реализације ЛИП програма, представници локалних иницијатива су до краја оценили сарадњу као праву партнерску сарадњу у реализацији локалних иницијатива. Учесници су током фокус групе на крају ЛИП програма, препознали и исказали жељу да им Тим, као представник националног нивоа буде партнер и у другим релевантним пројектима за смањење сиромаштва и социјалну укљученост на локалном нивоу. Ово је значајан квалитативни скок у схватању и очекивањима од Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва.

Дефинисано је неколико врсти подршке коју је Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва пружио локалним иницијативама:

1. **Значајан ресурс знања и информација и упућивање на сарадњу са другим организацијама и институцијама** – материјали, линкови, умрежавање;
2. **Стручна подршка у припреми пројеката према ЕУ методологији** – праћење конкурса и припрема предлога пројеката;
3. **Стручна подршка за развој локалних политика**, мера и докумената и вођење процеса;
4. **Стручна подршка у организацији скупова размене искуства**
5. **Утицај** – заступање код креатора политика и доносиоца одлука на локалном и националном нивоу - учешће представника Тима на значајним догађајима локалних иницијатива је значајно оснажило позиције локалних иницијатива и мотивисало све актере у даљем раду.

Врста подршке Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва била је прилагођена потребама локалних иницијатива, и у том смислу није била линерано заступљена по врсти или интензитету подршке. За многе локалне иницијативе током разговора је било тешко да издвоје доминантан облик или оцене важност подршке коју су имали од Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, те се изнете оцене односе више на нијансе у односу на потребе и интензитет подршке.

Доминантан облик подршке Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва према исказима локалних иницијатива је подршка у изради предлога пројеката према ЕУ методологији, и скоро све локалне иницијативе су имале ову врсту подршке, две локалне иницијативе нису имале потребу. Више од половине локалних иницијатива, шест, се ослањало на Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва као ресурс знања и информација, и утицај на локалне доносиоце одлука. Потом следи, за нешто мање од половине локалних иницијатива, 5 укупно, стручна подршка у развоју локалних политика и мера и у организацији размене искуства.

Приликом оцене важности врсте подршке коју су добили од Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, на скали важности од 1-3 (најважнија), највише највећих оцена су добиле подршке – Тим као ресурс знања и информацији и заступање, односно потенцијал утицаја на

локалне и националне доносиоце одлука за политике социјалног укључивања и смањења сиромаштва. Подршка у изради предлога пројеката према ЕУ методологији је врста подршке која је имала највећи број средњих оцена по важности, али у целини највећи број бодова, као најзаступљенија подршка кроз ЛИП програм.

Неколико се кључних закључака може извести на основу овог прегледа:

- Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва представља професионални ауторитет за политике смањења сиромаштва и социјалног укључивања и перципира се као важан национални партнер локалним иницијативама, у поглед утицаја на доношење одлука на локалном и националном нивоу, и као ресурс знања и умрежавања.
- Највидљивија и најзаступљенија подршка је у изради предлог пројеката према ЕУ методологији, у ком делу је Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва ангажовао додатне ресурсе и пружао континуирану подршку локалним иницијативама, које је у великој мери апсорбована.
- Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва се види као потенцијал за унапређење и мобилисање ресурса је у делу пружање стручне подршке у развоју локалних политика и мера у складу са националним приоритетима.

Препорука за Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва од стране локалних иницијатива је да се обезбеди континуитет рада на локалном нивоу, да би се обезбедила видљивост успешности политика и добијање повратних информација за национални ниво о спровођењу и препрекама у спровођењу политика и мера за смањење сиромаштва и социјалну укљученост на локалном нивоу. Посебно се истиче значај и очекивања да Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва преко заступања повећа интересовање националног нивоа, конкретно ресорних министарстава, да буде посредник између локалних иницијатива ка надлежним министарствима, јер често недостаје веза и пренос релевантних и важних информација, као и да допринесе својим капацитетима и знањима у припремама и применама локалних политика и на тај начин обезбеди надоградњу и унапређење локални планови и стратегије, и да кроз присуство и учешће у локалним иницијативама оснажи позицију пројекта и пројектног тима у заједници, и допринесе мотивисаности локалних иницијатива и допринесе одговорнијем односу однос према реализацији пројектних активности. Ово су изузетно значајне препоруке, које захтевају од Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, мобилисање и алоцирање већег обима стручних ресурса да би се у пуној мери остварио овај потенцијал Тима у неким следећим циклусима ЛИП програма.

5.2. Локална партнерства – подељено лидерство јавног и цивилног сектора

Подељено лидерство цивилног и јавног сектора у управљању локалним пројектима представља срж успостављених локалних партнерстава, а пратећу мрежу чини сарадња са организацијама сарадницима и другим локалним актерима. Свест постоји да за успех, одрживост и успешно превазилажење изазова подељена одговорност између два основна стуба – организације цивилног друштва и партнерске локалне самоуправе.

Протокол о сарадњи између локалних партнера у реализацији локалних иницијатива представља оквир сарадње и био је обавезан део уз предлог пројекта. Протоколи су оцењени као добра пракса

је Протокол о сарадњи уређује заједничко планирање, управљање пројектним активностима и механизме одлучивања, али и улоге и одговорности партнера. Свака фаза у имплементацији локалних пројеката је најчешће заједнички договорена, на редовним састанцима или контактима мејлом и телефонски. Преко контакт особа за локалне иницијативе у општини, укључене су и друге општинске структуре или стручне службе релевантне за реализацију активности. Транспарентност је обезбеђена додатно кроз редовно извештавање и кроз заједничко учешће на свим догађајима.

Током фокус групе, представници организација цивилног друштва и локалне самоуправе, имали су прилике да унакрсно оцене задовољство сарадњом током реализације локалних пројеката, а организације цивилног друштва и сарадњу са организацијама сарадницима, на скали веома добра, задовољавајућа и незадовољавајућа. Све оцене су се кретале између веома добро и задовољавајуће.

Закључак који би се могао извући на основу оцена кроз фокус групу и извештаје је да, док су организације цивилног друштва у потпуности испуниле очекивања локалних самоуправа, локалне самоуправе нису у потпуности испуниле очекивања организација цивилног друштва. Овај резултат указује на чињеницу да су организације цивилног друштва ипак очекивале веће резултате из ове сарадње, пре свега да се након квалитетног уложеног заједничког рада, реализује усвајање одлука које би значајно утицале на промену и унапређење квалитета живота друштвено осетљивих група (нпр Ириг, Бабушница,). Тај крајњи исход је донекле изостао, иако се нису све локалне иницијативе на самом почетку обавезале на тај исход, али та кључна промена је била прижељкивана. Други разлог је да се истиче проблем посвећености локалне администрације, нпр. Европски покрет Нови Сад и Ужице, истичу да локалне самоуправе не доживљавају циљеве пројекта као приоритет и на исти начин као и организација цивилног друштва. Ово је праћено и преоптерећеношћу јавних институција, што се јавља као изазов и код других иницијатива Прешево, Бабушница, што успорава динамику реализације одређених пројектних активности или пролонгира достављање података, померање састанака радних група или доношења одлука. Иако су организације цивилног друштва оправдано имале већа очекивања, показале су и доста разумевања за објективне околности и контекст у ком раде локалне самоуправе, а који, како смо приказали обележава погоршан економски положај, изборна година, сужен простор услед смањење трансфера, недовољних капацитета и забране запошљавања. С тога је и оцена објективно задовољавајућа, уз исказану намеру да се сарадња настави до налажења заједничког решења и пуне реализације локалних политика.

С друге стране, на питање шта је **кључни фактор успеха локалних иницијатива** за примену и одрживост процеса који се спроводе пројектним активностима, апсолутно све локалне иницијативе су истакле **партнерство јавног и цивилног сектора и посвећеност остваривању циљева локалних пројекта** – тимски рад, ажурност и одговорност према роковима, отвореност за предлоге у сугестије, и подршка и поверење руководства локалних самоуправа.

Драгана Михајловић, представница градске општине Пантелеј, Ниш *„ми смо се усмерили на јачање сарадње са цивилним сектором и јачање партнерства, и видимо ово партнерство као кључ успеха, не само на овом пројекту већ и на другим, без обзира у ком ресурсу.“*

Жељко Плавшић, Удружење Едукациони центар Лесковац „подршка и поверење председника општине и активна укљученост представника локалне самоуправе“

Радојка Станковић, представница града Лозница „питање је колико у граду имамо капацитета да сами направимо овакву стратегију, мислим да немамо, и успех је када нађете добре партнере, који знају шта треба да се уради, укључе и друге сараднике. Када знате да можете да се ослоните у раду на партнера“.

Олгица Стојић, координаторка пројекта, Центар за рад са децом, младима и породицом “Врдничак” „фактор успеха је да смо направили добру покретачку снагу, добро партнерство, НВО и јавних установа и образовних установа“.

Александар Милосављевић, заменик председника општине, градска општина Пантелеј „Транспарентност процеса је фактор успеха“.

Оваква оцена објашњава успех локалних иницијатива. **Где је сарадња остварена у пуном свом капацитету, локалне иницијативе су превазишле очекиване резултате ЛИП програма** – Прешево, Лозница, Кнић, Руралнет, усвајањем кључни обавезујућих политика за унапређење квалитета живота друштвено осетљивих категорија становништва. Успех ових локалних иницијатива огледа се у доброј увремености и редоследу активности, високој усклађености са локалним потребама и приоритетима и одличној сарадњи са и високом степену власништва партнерских општина/градова.

5.3. Циљне групе

Током евалуације посматрали смо да ли је дошло до промена у односу на планирану циљну групу из предлога пројекта и на који је начин укључена циљна група у реализацију локалних иницијатива, односно да ли је обезбеђен утицај на формулисање локалних политика.

Уопштено посматрано локалне иницијативе су остварила очекивања у вези са укључивањем представника циљних група у своје активности, а варијација у бројности и структури циљних група је било. Четири локалне иницијативе извештавају о повећаном броју представника циљних група или проширивању циљних група у оквиру реализованих активности. То су РуралНет, Прешево, Кнић и Ириг. РуралНет бележи повећање броја удружења грађана у области пољопривреде и руралног развоја, која су укључена у консултативни процес и у анкетирање, али и укљученост нових локалних самоуправа. Прешево бележи проширење циљне групе, укључују се средње школе у Прешеву и ученици основне школе у селу Трнава, заједно са корисницима услуге дневни боравак, и већу број удружења Хуманитарни фонд, удружења ИНЕП Прешево, удружења у формирању – Иницијатива за развој Прешева, удружења самохраних мајки, Фолклорног удружења и установе Национална служба за запошљавање, активисти канцеларије за младе и Црвени крста. Ириг такође извештава о повећању циљних група, односно прикључује се Црвени крст у активности локалне иницијативе. Кнић у оквиру планираних циљних група бележи већу бројност на скоро свим организованим активностима.

Три локалне иницијативе Лозница, Пожега и Ужице извештавају у очекиваним оквирима учешће представника циљних група, са мањим померањима. Пожега је након слабијег одзива становника руралних делова општине на почетку пројекта, променила приступ и прилагодила начин

комуникације са циљним групама, организовањем дебата по месним заједницама и селима што је довело до подизања интересовања и мотивисаности и већег броја учесника.

Ада, Пантелеј и Бабушница бележе мањи број представника циљних група у оквиру спроведених активности. Бабушница од планираних циљних група, има значајно већи обухват старијих у селима. Бабушница и Пантелеј наводе мање учешће представника из локалних самоуправа и појединих институција, што наводе да је последица предизборних и изборних процеса. Обе ове иницијативе, у почетку бележе изостанак учешћа центра за социјални рад у консултативним састанцима и округлим столовима, што је каснијем току реализације пројекта превазиђено.

Према достављеним извештајима Европског покрета из Новог Сада, мобилисање циљних група из јавног, приватног и цивилног сектора и формирање ЛАГ-ова у осам општина је у складу са очекивањима, посебно након додатних састанака мапирања актера.

Све локалне иницијативе извештавају о активној укљученост циљних група, док су модалитети укључености разноврсни. Најзаступљенији начин укључивања представника циљних група, што је и приказано, је на скуповима, консултативним састанцима, округлим столовима, конференцијама, итд.

Следећи модалитет укључивања циљних група, је анкетирање и фокус групе са циљним групама. Анкетирање циљних група спровеле су иницијативе из Бабушнице, Лознице, РуралНет и Пантелеј. Бабушница је спровела анкету о потребама старијих лица у Бабушници, а редовна активност је спровођење анкете о испитивању задовољства корисника. Лозница је у процесу израде Стратегије прикупила податке од представника циљних институција и удружења путем упитника о самопроцени капацитета, потреба и изазова са којима се суочавају у раду, ради комплетирања анализе стања и потреба. РуралНет је анкету спровео са пољопривредницима у четири укључене општине, о мерама за развој пољопривреде и руралног развоја, а резултати анкете су били разматрани са општинским координаторима укључених општина на формалном консултативном састанку. Пантелеј је спровео анкету са релевантним актерима о потенцијалним приоритетним пројектима значајним за социјално укључивање и смањење сиромаштва,

Фокус групе са представницима циљних група спровеле су иницијативе у Книћу – посебна са представницима грађана и посебна са представницима институција из јавног сектора, Пантелеј са представницима осетљивих група, Ада са представницима младих и привредника о локалном акционом плану запошљавања, Лозница са представницима корисника и институција, Ириг о остварености циљева пројекта и Пожега са становницима руралних делова општине.

Циљне групе су укључене и у промотивне активности, директне акције и уличне акције, и друге пројекте активности. У Прешеву су у ТВ емисији гостовали представник општине, невладине организације и крајњи корисник и дискутовали о потребама социјално осетљивих група из свог угла. Било је гостовања у радијским емисијама које су омогућиле питања и коментаре грађана. У Иригу, су у радијским наступима укључене успешне особе, који су у детињству припадали осетљивим групама и родитељи деце са сметњама у развоју.

Настала промена код циљних група након активног учешћа у локалним иницијативама је илустрована кроз прегледе и изјаве представника локалних иницијатива у претходним одељцима

овог рада. Промена се огледа у бољој информисаности о правима и мерама, о превазилажењу неповерења према локалним структурама и пасивности, као и већој видљивости одређених друштвено осетљивих група и проблема са којима се суочавају. Такође, представници локалних иницијатива истичу да су током реализације пројекта имали прилике да стекну доста нових сазнања о карактеристикама, потребама, проблемима и пожељним начинима комуникације са представницима циљних група - у Книћу грађани су позитивно реаговали на дијалог и активно учешће и сматрају важним да их локални доносиоци одлука консултују у вези са креирањем локалних политика, у Пожеги је неочекивано велики број младих који су активни на селу и који су спремни да и даље улажу и раде на селу, а били су активни учесници у пројекту, у Ади несигурност је већа код младих који се дужи период налазе на евиденцији Националне службе за запошљавање, те временом губе наду да ће се запослити, у Лозници су спознали препреке које ствара неприлагођена инфраструктура за ОСИ у јавним установама.

5.4. Изазови

Идентификовано је неколико група изазова са којима су се главни актери локалних иницијатива током реализације ЛИП програма:

- Недовољни људски и професионални капацитети у структурама локалних самоуправа се рефлектују кроз два вида препрека.
 - једна препрека је преоптерећеност запослених у локалним самоуправама и установама (и оних који су чланови новоформираних локалних тела) што је донекле пролонгирало или доводило до померања неких активности, и као што је претходно описано, велики број иницијатива се суочавало са овим изазовом. Донекле је изазов превазиђен и разним прилагођавањима у раду са представницима локалних самоуправа, као и модификацијом садржаја активности или временске динамике. На нивоу свеукупне координације ЛИП програма, флексибилан приступ ЛИП координатора и Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва у односу на разумевање реалних околности омогућио је добар одговор на овај изазов.
 - капацитети локалних самоуправа за анализу потреба, преглед стања, развој политика управљање, и приоритизовање локалних политика су веома слаби - као што је претходно приказано, многе локалне самоуправе су изјавиле да није било сарадње са организацијама цивилног друштва у оквиру локалних иницијатива не би имале капацитета да спроведу ове активности и начине жељену промену. Додатно организовање скупа размене искуства према методолошким смерницама Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва је био изазов за локалне самоуправе. С друге стране да постоји потреба за даљом подршком локалних самоуправа у приоритизовању мера и активности указује чињеница да неке локалне иницијативе нису успеле да у потпуности изведу ове активности, или да изведу на начин како је планирано или да дођу до жељеног исхода што је усвајање одговарајућих локалних одлука или усаглашавање са надлежним телима у локалној самоуправи.
- Стално смањивање националних трансфера један је од изазова за локалну самоуправу и одрживост иницијатива истакнуто је од стране неколико локалних иницијатива.

- Одржавање избора у 2016. години, реализација предизборних кампања и дисконтинуитет власти је на половини програма оцењен као висок изазов за успех локалних иницијатива. Међутим, изборни процес што је најважније није уклонио са агенде теме којима су се бавиле локалне иницијативе, али код великог броја локалних иницијатива је довео до успоравања процеса и доношења одлука, те потребу за упознавањем новог руководства са циљевима локалних иницијатива, чиме је изгубљено ионако ограничено време.
- У Нишу, партнер је била општина Пантелеј у изради Правилника за успостављање јединствених процедура прикупљања и чувања података и праћења (мониторинга) услуга социјалне заштите који треба да усвоји градска управа. Управо подела надлежности и иницијативе између нивоа града и нивоа општине је представљала изазов за усвајање овог Правилника.
- Учешће представника циљних група у активностима локалних иницијатива је изазов са којим су се сусрели тимови неколико локалних иницијатива. Као што је претходно описано, овај изазов је већем делу превазиђен.
- Кашњење припреме ИПАРД програма и акредитације лидер мере на централном нивоу захтевало је прилагођавања у реализацији две локалне иницијативе у Пожеги и Рурални развој Бачка. Док је са једне стране то омогућило потребно време да се адресира ниска информисаност актера о значају ИПАРД 2 Програма и значају умрежавања за повлачење средстава из овог програма, с друге стране креирана су очекивања потенцијално заинтересованих страна док националне смернице још нису спремне.
- Непостојање информације о времену објављивања ЕУ конкурса за локалне иницијативе је утицало на то да се током ЛИП програма, локалне иницијативе подрже само у првој фази припреме концептуалних предлога.
- У Иригу, истичу са су предрасуде великог дела становништва, чак и многих запослених у образовању према деци из социјално осетљивих група велике и стопирају да се нешто прогресивно ради и да се постигне напредак. Уклањање предрасуда је процес који тражи доста времена и рада.
- Код Европског покрета изазов је била сарадња са организацијом сарадником, која је довела до заустављања пројектних активности, а решена је обнављањем сарадње са организацијом сарадником након персоналних промена.
- Изазов који предстоји је одржавање јачине гласа осетљивих друштвених група - током трајања локалних иницијатива подигнута су очекивања циљних група и корисника, али је питање да ли су корисници довољно оснажени да прате и захтевају реализацију мера подршке које би доносиоци одлука имали стално на агенди.

5.5. Одрживост

Процена одрживости насталих промена током реализације ЛИП програма сагледана је у односу на неколико кључних аспеката:

- **Аспект политика:** у којој мери је унапређење локалног правног оквира усклађено са националним и локалним стратешким и законодавним оквиром да би обезбедило усвајање или након усвајање одлука и спровођење политика.

- **Институционални аспект:** у којој мери су укључени представници релевантних тела и у којој мери су формирана адекватна тела или мреже на локалном нивоу да омогуће развој, усвајање и спровођење унапређених политика и мера.
- **Димензија оснаживања и подизања капацитета:** у којој мери су усвојена знања и вештине примењене кроз редовне активности запослених у локалној самоуправи, односно у којој мери су оснажени капацитети представника циљних група и корисника.
- **Финансијски аспект:** у којој мери постоји вероватноћа алоцирања средстава за остваривање унапређених локалних политика и приоритетних мера.

У односу на аспекте одрживости изведен су кључни показатељи који произилазе из целокупне анализе ЛИП програма:

- Све локалне иницијативе су дефинисале предлоге локалних аката у циљу унапређења правног оквира које омогућавају остваривање законских права и стратешких приоритета. Овај захтев је био обавезан захтев ЛИП програм приликом избора локалних пројеката. У ЛИП програму кроз консултативни процес настало је:
 - 7 предлога локалних правилника или одлука (Пантелеј, Ириг, Ужице) које су поднете локалним самоуправама или су разматрању,
 - 2 предлога стратешких документа, један је комплетиран (Пожега) , а други је инициран кроз ЛИП програм (Чајетина) и за израду стратегије постоји најава у Бајној Башти,
 - 1 предлог за унапређење локалног акционог документа (Ада),
 - 3 иницијативе предате – 2 за нове услуге (Бабушница, Ириг) и 1 иницијатива за развој новог локалног акционог документа (Ириг).

И усвојена су:

- 2 стратешка документа (Прешево, Лозница),
 - 6 одлука о мерама и политикама (Ариље, Чајетина Бајна Башта, Лучани, Ириг, Кнић) и 2 Правилника (Кнић, Прешево).
- Све активности локалних иницијатива реализоване су уз репрезентативно учешће релевантних локалних актера, што обезбеђује легитимитет процеса и локалних докумената. Такође током ЛИП програма формирано је
 - 5 радних група за дефинисање локалних аката, мера и пројекта (Ниш – 2, Лозница, Пожега и Кнић - интерсекторска),
 - 2 локална тела (Прешево – за социјалну политику, Ириг – тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва),
 - 7 споразума о оснивању територијалног партнерства за рурални развој релевантних локалних актера из приватног, јавног и цивилног сектора - Бач, Бачка Паланка, Србобран, Тител, Жабал, Врбас, Бачки Петровац
 - 1 интерсекторска мрежа Ириг
 - 2 нове организационе структуре су најављене (Пожега - реорганизација службе за рурални развој, РРА Златибор - одбор за рурални развој).
- Све локалне иницијативе су усмериле рад на подизање и оснаживање капацитета локалних актера за анализу стања, развој и спровођење локалних секторских политика и мера.
 - Усаглашено је 12 листа приоритетних мера и активности у различитим секторским областима,

- Одржано је 8 програма обука – 7 обука за писање пројекта и управљање пројектним циклусом (Кнић, Пантелеј, Прешево, Ужице, Пожега и 2 Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва) и 1 обука за вршњачке едукаторе
- Одржано је 9 скупова размене искуства међуопштинског карактера, и 1 радна посета међуопштинског карактера.
- 17 пројеката према ЕУ методологији је развијено – 11 је кандидовано очекују се резултати, 6 је одобрено и неки су у имплементацији или су реализовани.
- Финансијска обавеза настала је трећини укључених локалних самоуправа у ЛИП програму - у 8 општина (Прешево, Лозница, Ариље, Чајетина, Бајна Башта, Лучани, Ириг, Кнић), а буџетска издвајања су повећана током трајања ЛИП програма у Пожеги, Книћу, Ариљу, Чајетини, Бајној Башти, Лучанима.

ЛИП програм је обезбедио веома висок степен одрживости настале промене посматрано кроз аспекте политика, институција и оснажености капацитета локалних актера, и веома задовољавајући посматрано кроз финансијски аспект. Степен постигнуте одрживости креира реална очекивања и велику вероватноћу да наредном периоду може доћи од већих издвајања из локалних буџета или кроз друге финансије националне, ЕУ или донаторске линије за политике и мере за унапређење положаја осетљивих друштвених група.

6. Препоруке за унапређење имплементације Програма

У односу на приказани преглед и анализу, као и разговоре са кључним актерима ЛИП програма, издвајамо три кључна сета препорука која су важна за даље промишљање будуће подршке локалним политикама социјалног укључивања и смањења сиромаштва.

Прва препорука која се намеће након целовите анализе је да је да је **неопходно обезбедити континуитет подршке у оквиру наставка, односно следеће фазе ЛИП програма локалним самоуправа за унапређење политика социјалног укључивања и смањење сиромаштва** у складу са националним стратешким и законодавним приоритетима. Ова препорука се ослања на два кључна аргумента који произилазе из ове анализе, први је успех локалних иницијатива, настала промена и потенцијал за промене у веома изазовном друштвено-економском контексту, а други аргумент је чињеница да у локалним структурама нема довољно људских и професионалних капацитета за *анализирање потреба, развој политика и мера, приоритизивање, а онда и буџетирање у односу на приоритете, управљање и праћење политика и мера социјалне инклузије и смањења сиромаштва, а посебно из интерсекторске перспективе*. Други аргумент, се ослања на закључак и изјаве, да није било партнерства између јавног и цивилног сектора у оквиру локалних иницијатива, не би ни било капацитета у локалној самоуправи за развој политика и мера за мере социјалног укључивања и смањења сиромаштва, али и на налаз да се процес дефинисања и усаглашавања листе приоритетних мера социјалне инфраструктуре показао као велики изазов у планирању локалних политика.

Други сет препорука који произилази из целокупне анализе је да подршку кроз следећи циклус ЛИП програма треба усмерити на **анализу стања и потреба, развој политика и мера кроз консултативни процес, подршку ефективном управљању секторским политикама, али и праћење реализације и ефеката политика и мера и анализа ефеката политика, планирање финансирања политика и мера**

кроз програмско буџетирање, али коришћење и других извора финансирања, кроз подршку развоју пројектне документације за различите европске и друге конкурсе. Ова препорука се ослања на анализу препорука и изазова са консултативних скупова, али и скупова размене искуства којима је обухваћен већи број локалних самоуправа, које указују да постоји доста лутања, али и слабости у управљању политикама социјалне заштите, запошљавања, социјалног становања, пољопривредног и руралног развоја, али и мера додатне подршке за образовање деце из осетљивих група. Ова лутања су проузрокована непостојањем аналитичких и стручних капацитета, као и немогућношћу да се одвоје финансијска средства за те, развоје и аналитичке намене у локалним буџетима.

Трећи сет препорука се односи на потребу да кроз следећи циклус ЛИП програма **Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва мобилише и усмери више људских, финансијских и стручних ресурса да би се у пуној мери остварио потенцијал локалних иницијатива за смањење сиромаштва и социјалног укључивања.** Основа за ову препоруку чини потреба локалних иницијатива да се обезбеди већа видљивост успешности политика и генерисање повратних информација за национални ниво о спровођењу и препрекама у спровођењу политика и мера за смањење сиромаштва и социјалну укљученост на локалном нивоу. Посебно се истиче значај и очекивања од Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва да преко заступања повећа интересовања националног нивоа, конкретно ресорних министарстава, да буде посредник између локалних иницијатива ка надлежним министарствима, јер често недостаје веза и пренос релевантних и важних информација, као и да допринесе својим капацитетима и знањима у припремама и применама локалних политика и на тај начин обезбеди надоградњу и унапређење локални планови и стратегије и да кроз присуство и учешће у локалним иницијативама оснажи позицију пројекта и пројектног тима у заједници, допринесе мотивисаности локалних иницијатива и допринесе одговорнијем односу према реализацији пројектних активности. Конкретно за реализацију ове препоруке, могу се размотрити следећи предлози за увођење додатних механизма и ресурса у складу са могућностима. У конкретизованој реализацији ове препоруке, промишљања будућег циклуса ЛИП програма могу обухватити на пример следеће додатне механизме и ресурсе:

- Формирање Управног одбора који би чинили представници ресорних министарстава у секторским политикама које покривају локалне иницијативе, као механизам за дефинисање праваца деловања, и апсорбовање генерисаних пракси и знања у циљу унапређења националних политика и спровођења националних политика на локалном нивоу.
- Појачати стручни ресурс у Тиму за социјално укључивање и смањење сиромаштва који би омогућио мишљења и коментаре током консултативних процеса, анализу свих налаза и резултата скупова размене искуства, и израду препорука које су важне унапређење локалних политика и мера, али и да се систематизују препоруке и добре праксе које су релевантне и за локални и национални ниво у спровођењу политика на локалу, а потом и да се осмисле и подрже мере реализације тих препорука – обуке, смернице, добре праксе и сл. У овом делу би било добро осмислити и неку националну платформу за успостављање дијалога између локалног и националног нивоа за унапређење политика и мера за социјалну инклузију и смањења сиромаштва.

- На нивоу целине ЛИП програма, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва треба да размотри интензивније комуницирање и представљање постигнућа локалних иницијатива социјалног укључивања и смањења сиромаштва у националним медијима. Било би добро обезбедити простор на националним медијима о добрим политикама и праксама за социјално укључивање и смањење сиромаштва - израда филмова, прилога, гостовање, јер је потребно интензивније пласирање вести на свим доступним медијима, као и на страницама и друштвеним мрежама Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва.
- Размотрити увођење награде за социјалну инклузију према могућностима – осмислити наградне механизме, неки грант као мотивациони механизам за реализацију пројеката социјалне инклузије, или студијске посете.

У целини посматрано, програм Локалне иницијативе за повећање социјалне укључености и смањење сиромаштва је добар механизам присуства Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва на локалном нивоу кроз подстицање, развој и праћење локалних политика социјалног укључивања и смањења сиромаштва и велики потенцијал, који омогућава ширење знања, генерисање знања о примени политика и мера на локалном нивоу и доприноси формулисању интервенција за унапређење политика и механизма на националном нивоу.

ПРИЛОГ 1 - Опис локалних иницијатива у ЛИП 2015-2016. година

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

1) Квалитетна социјална заштита у локалној заједници, НИШ - Пантелеј

Носилац локалне иницијативе: Центар за развој грађанског друштва PROTECTA
Партнер: Град Ниш, општина Пантелеј
Општи циљ: Унапредити социјалну инклузију и квалитет живота осетљивих група грађана Ниша кроз систематско повећање капацитета кључних локалних актера у Нишу за планско и систематско бављење успостављањем развијених и одрживих услуга социјалне заштите.
Циљне групе: Локалне самоуправе града Ниша, установе социјалне заштите и друге установе у Граду образовне институције, здравствених институције и организације цивилног друштва – пружаоци услуга социјалне заштите.
Директни корисници: Посебно осетљиве групе грађана којима је потребна додатна подршка у социјалној инклузији кроз мере локалне политике социјалне заштите: стари и ОСИ, жене, деца са сметњама у развоју (и њихове породице) и млади без родитељског старања који излазе из система социјалне заштите.
Очекивани кључни исходи: Широка партиципација кроз консултативне процесе са циљним групама, корисницима и осталим заинтересованим грађанима у вези будућег правилника о прикупљању података и праћењу (мониторингу) услуга социјалне заштите, консултативне процесе са представницима циљних група о приоритетним пројектима, фокус групе са корисницима, интерактивне обуке са високим нивоом партиципације корисника, припреме предлога пројекта за ЕУ фондове кроз партиципативни приступ и кооперативни рад и конференције као партиципативној форми презентације и размене искустава.

2) Изградња програма и унапређења капацитета општине Прешево за развој и одрживо финансирање социјалне заштите, ПРЕШЕВО

Носилац локалне иницијативе: Удружење родитеља деце и омладине са посебним потребама Прешево
Партнер: Општина Прешево
Организација сарадник: Центар за социјални рад Прешево
Општи циљ: Унапређен систем социјалне заштите у општини Прешево
Циљне групе: Професионални службеници и доносиоци одлука локалне самоуправе, представници удружења грађана, стручни радници ЦСР, здравства, образовања и грађани у стању социјалне искључености и вишеструке маргинализованости и њихове породице
Очекивани кључни исходи: Развијен правни и стратешки оквир развоја социјалне заштите у општини. Израђен и усвојен стратешки документ и пратећа правна и нормативна регулатива са оснаженим представницима удружења стручних радника и јавних службеника општине Прешево..

3) Старији у удаљеним селима, БАБУШНИЦА

Носилац локалне иницијативе: Удружење грађана “Лужничке рукотворине-Ж.Е.Ц. (женски етно центар)” из Бабушнице
Партнер: Општина Бабушница
Организације сарадник:

Центар за социјални рад, Дом здравља, Црвени крст, Радио Бабушница, У.Г. “Лужница моја кућа”, У.Г. “Зелено царство”, Д.О.О. “Пркосима”
Општи циљ: Допринос социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у општини Бабушница обезбеђивањем доступности услуга у заједници којима ће се побољшати квалитет живота старих лица из удаљених планинских села, спречити институционализација и повећати подршка природној породици.
Циљне групе: 90 старијих лица која живе у удаљеним планинским селима општине Бабушница, доносиоци одлука - представници локалне самоуправе, 10 жена које ће након реализације пројекта бити запослене као геронтодомаћице, 5 организација цивилног сектора, 10 представника Месних заједница, 4 представника бизнис сектора (Патех, Профит, Д-цмпани, Југ-инжењеринг), 15 волонтера и грађани општине Бабушница
Очекивани кључни исходи: Унапређење процеса социјалног укључивања и смањења сиромаштва у општини Бабушница у циљу развоја услуга у заједници које су намењене старима. Подизање информисаности релевантних локалних актера и грађана о темама социјалног укључивања и смањења сиромаштва старијих суграђана и јавно заговарање усмерена ка доносиоцима одлука за издвајање средстава из буџета за финансирање територијалног проширења услуге помоћ у кући, чиме ће се омогућити доступност услуге социјалне заштите старим лицима која живе у 20 најудаљенијих планинских села. У сарадњи са општином ће се дефинисати листа предлога пројеката према приоритетима у области социјалне заштите старих и радити на јачању апсорпционих капацитета за коришћење ЕУ фондова.

4) Иницијатива за социјалну укљученост. ЛОЗНИЦА

Носилац локалне иницијативе: “Искра - Лозница”
Партнер: Град Лозница
Организације сарадник: Центар за социјални рад Лозница, Дом здравља “Др Миленко Марин” Лозница, Регионална развојна агенција (РРАПР), Организација црвеног крста, Омладински центар града Лозница, Удружење Рома “Ромска срећа” из Јошеве
Општи циљ: Унапређење капацитета релевантних актера у Лозници у процесу социјалног укључивања и смањења сиромаштва кроз израду и реализацију Стратегије социјалне заштите у граду Лозница.
Циљне групе: Градска власт - доносиоци одлука и креатори политике социјалне заштите, Одељење за друштвене делатности и социјалну заштиту; одељење за финансије; институције: образовање; здравство; центар за социјални рад, дом за децу, Основни суд; Полицијска станица Лозница, Национална служба запошљавања, Црвени крст; медији; Крајњи корисници: Кроз реализацију услуга социјалне заштите планиране и дефинисане Стратегијом социјалне заштите града Лозница крајњи корисници су деца, млади, особе са инвалидитетом, незапослени, жртве насиља, Роми, стари, породица
Очекивани кључни исходи: Дефинисање петогодишње Стратегије социјалне заштите и изградња капацитети организација цивилног друштва – пружаоца услуга социјалне заштите да кроз различите иновативне програме утичу на социјалну укљученост друштвено осетљивих група грађана.

РУРАЛНИ РАЗВОЈ

5) Локалне иницијативе за рурални развој Бачке

Носилац локалне иницијативе: Европски покрет Нови Сад
Партнер: Бач, Бачка Паланка, Србобран, Тител, Жабал, Врбас, Беочин, Бачки Петровац
Организације сарадник: Регионална развојна агенција Бачка
Општи циљ: Смањење сиромаштва у руралним крајевима умрежавањем локалних иницијатива, тј. формирањем потенцијалних Локално-акционих група у 8 бачких општина.
Циљне групе:

Јавни сектор (јединице локалне самоуправе и релевантне јавне установе); приватног сектор (кластери, привредни субјекти) и цивилног сектора-удружења грађана (удружења пољопривредника, удружења жена из руралних области, удружења занатлија из руралних области, удружења грађана из области социјалне политике и социјалне заштите, удружења особа са инвалидитетом)

Очекивани кључни исходи:

Формирање Локалних-акционих група у 8 бачких општина за смањење сиромаштва у руралним крајевима, израда локалних Стратегија руралног развоја по LEADER методологији за сваку јединицу локалне самоуправе и јачање апсорпционих капацитета локалних актера у 8 општина Бачке за коришћење средстава из претприступних фондова Европске Уније намењених руралном развоју-IPARD у оквиру мере подршке број 5 овог програма- LEADER мера.

6) Рурална акција Пожега - и ја се питам, ПОЖЕГА

Носилац локалне иницијативе:

Удружење Форум цивилне акције ФОРЦА Пожега

Партнер:

Општина Пожега

Организације сарадник:

Регионална развојна агенција Златибор, Ужице, ТВ Пожега, Радио Пожега, Савез удружења Грађанска алијанса за социјалну инклузију ГАСИ Пожега

Општи циљ:

Повећање нивоа електронске писмености и канала информисања релевантних актера у руралном делу општине Пожега, кроз едукације и дигитално укључивање, у циљу унапређења локалног стратешког процеса социјалног укључивања и смањења сиромаштва у руралним деловима општине Пожега.

Циљне групе:

око 200 становника руралних подручја општине Пожега, око 50 представника институција и установа који ће присуствовати активностима на пројекту, 25 становника руралног дела општине Пожега из 5 Месних заједница који ће проћи едукацију о пројектном менаџменту

Очекивани кључни исходи:

Кроз едукацију, унапређење локалних информативних сервиса, повезивањем свих заинтересованих отворити простор за социјално укључивање руралног становништва у програме чији је општи циљ смањење сиромаштва на територији општине Пожега. Успоставити континуирани дијалог између представника таргетираних Месних заједница и јавног, приватног, невладиног и бизнис сектора; информисати становништво о ИПАРД и ИПА програмима и припремити их за учествовање на њима; обезбедити адекватну информисаност становништва о темама релевантним за развој руралних области Општине Пожега преко повезивања локалних информативних интернет платформи и унапређеног информисања локалне РТВ; изменити Стратегију развоја Општине Пожега; формирати мрежу подршке свих заинтересованих и релевантних актера; урадити попис људских и материјалних ресурса у таргетираним Месним заједницама; мотивисати све релевантне чиниоце преношењем позитивних искустава из других средина.

7) РуралНЕТ – АРИЉЕ, Бајина Башта, Чајетина и Лучани

Носилац локалне иницијативе:

Асоцијација за рурални развој Ариља - АРДА

Партнер:

Општине Ариље, Лучани, Чајетина и Бајина Башта

Организације сарадник:

Регионална развојна агенција Златибор

Општи циљ:

Пружен допринос унапређењу капацитета релевантних актера у четири општине западне Србије ради унапређења процеса социјалног укључивања и смањења руралног сиромаштва у складу са препорукама Другог националног извештаја о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва.

Циљне групе:

Пољопривредна газдинства у руралним областима западне Србије - најмање 1000 газдинстава; Удружења грађана у области пољопривреде и руралног развоја – најмање 12 удружења. Локалне самоуправе –4 локалне самоуправе у Западној Србији.

Очекивани исходи:

Успостављање СМС ИНФО СЕРВИСА; Препоруке за унапређење локалних правних аката у области руралног развоја; Анализа реализованих мера подршке пољопривреди и руралном развоју у 2015 години; Програма мера подршке пољопривреди и руралном развоју за 2016 годину; Организовање регионалне конференције.

СОЦИЈАЛНО СТАНОВАЊЕ

8) Одрживи развој социјалног становања у граду Ужицу

Носилац локалне иницијативе:
Ужички центар за људска права и демократију
Партнер:
Град Ужице
Организације сарадник:
ЈП Стамбена агенција
Општи циљ:
Допринос повећању социјалне укључености и смањењу сиромаштва, унапређењем локалних капацитета за развој одрживог социјалног становања у Граду Ужицу.
Циљне групе:
175 представника/ца локалних актера и грађана, 50.000 грађана Златиборског округа информисано о теми и правима у области социјалног становања. Крајњи корисници су представници маргинализованих група
Очекивани кључни исходи:
Повећаа информисаност грађана на тему социјалног становања преко ТВ и радио емисија, промотивног материјала, реализован 1 информативни састанак. Урађена упоредна анализа локалног правног оквира и израђени и усвојени предлози за измену кроз јавне расправе и консултативни процес за дефинисање приоритетних мера и пројекта за одрживо социјално становање.

ЗАПОШЉАВАЊЕ

9) Локална интерсекторска иницијатива за подршку запошљавању тешко запошљивих грађана и грађанки у Книћу

Носилац локалне иницијативе:
Развојни бизнис центар Крагујевац
Партнер:
Општина Кнић
Организације сарадник:
Национална служба за запошљавање, филијала Крагујевац, са испоставом Кнић
Општи циљ:
Допринети смањењу сиромаштва и подстицању социјалне укључености осетљивих друштвених група грађана у Книћу, кроз унапређење капацитета и сарадње релевантних локалних актера за креирање, имплементацију, мониторинг и евалуацију делотворних локалних политика запошљавања тешко запошљивих категорија становништва, а у складу са препорукама Другог националног извештаја о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва.
Циљне групе:
А) Представници локалних актера – ЛС, Локални савет за запошљавање, Пословни савет, Комисија за равноправност полова, контакт особа за комуникацију са Координационим телом за радну равноправност Владе Р. Србије, институција, организација, њих најмање 20; Б) Незапослени/е – тешко запошљива лица и Ц) Представници осталих 6 локалних самоуправа из округа Шумадије
Очекивани кључни исходи:
Развој локалног правног оквира за успостављање и имплементацију локалног програма финансијске подршке развоју предузетништва, како би се створили услови за креирање нових радних места, а тиме и запошљавање/самозапошљавање теже запошљивих категорија становништва, кроз дефинисање и доношење Одлуке и Правилника за успостављање и имплементацију наведеног програма. Унапређени капацитете локалних актера за ефективнији утицај на смањивање сиромаштва и подстицање социјалне укључености, што ће дугорочно допринети унапређењу положаја осетљивих друштвених група становништва у Книћу.

10) Будућност наше деце зависи од нас

Носилац локалне иницијативе: Удружење грађана „Дуга“-Ада
Партнер: Општина Ада
Организације сарадник:
Општи циљ: Унапређење мера и програма активне политике запошљавања општине Ада и допринос смањењу степена сиромаштва и социјалне искључености дугорочно незапослених младих лица која спадају у категорију вулнерабилних група.
Циљне групе: Дугорочно незапослене младе особе из вулнерабилних група: Роми, особе са инвалидитетом, избегла лица, млади без родитељског старања, жене, млади који живе у сиромаштву. Старосна граница корисника је од 18 до 30 година оба пола.
Очекивани кључни исходи: Унапређење мере запошљавања и радног активирања дугорочно незапослених младих лица из осетљиве групе становника (фокус дугорочно незапослени млади преко једне и преко две године) на територији општине. Повећан степен информисаности грађана о мерама активне политике запошљавања, о проблему дугорочне незапослености младих и могућим решењима, успостављен контакт бизнис сектора и младих, повећано запошљавање младих из осетљивих група становништва, обезбеђивање дугорочно незапосленим младима могућности за рад кроз стицање практичних знања у завршним годинама школовања.

ОБРАЗОВАЊЕ

11) Наша деца, Ириг

Носилац локалне иницијативе: Центар за рад са децом, младима и породицом "Врдничак"
Партнер: Општина Ириг
Организације сарадник: ОШ "Милица Стојадиновић Српкиња" Врдник, ОШ "Доситеј Обрадовић" Ириг, ДУ "Дечија радост" Ириг, ССШ "Борислав Михајловић Михиз" Ириг, Центар за социјални рад општине Ириг
Општи циљ: Сензибилисати јавност на повећање социјалне укључености и смањење сиромаштва деце из осетљивих група, кроз дијалог, преговоре, јавне акције и стварање правног оквира у локалној самоуправи, ради унапређење система образовне подршке деци у општини Ириг
Циљне групе: око 380 - оро деце која по разним основама припадају социјално осетљивој категорији (корисници материјалне помоћи, дечијег додатка, из самохраних породица, у хранитељским породицама, деца у нестимулативним, руралним срединама, ромска деца, деца са сметњама у развоју).
Очекивани кључни исходи: Формализовано партнерство и унапређен механизам комуникације између јавног и цивилног сектора кроз оснивање Тима за социјалну укљученост и смањење сиромаштва при СО Ириг, који чине представници локалне самоуправе, образовних установа, установа социјалне заштите, родитеља, Рома, родитеља деце са сметњама и НВО. Подржати планирања буџета за мера додатне подршке деци и рада ИРК. Сензибилизација јавности на потребе деце из осетљивих група кроз радне промотивне, хуманитарне и медијске активности. Дефинисање превентивних мера спречавања напуштања школовања (Правилник/Критеријуми награђивања сиромашне деце у школама), иницирати израду новог Локалног акционог плана децу, повећање обухвата деце из осетљивих група, узраста 4 - 5,5 у вртићу, кроз одређење правног оквира за регресирање/укидање трошкова полудневног боравка деце корисника материјалне помоћи, те планирање посебних и специјализованих програма у вртићу, што би повећало обухват и праведност у ПВО.